మహా భారతము

శాంతి పర్వము

చతుర్థాశ్వాసము

వైశంపాయనుడు జనమేజయునికి మహా భారత కధను ఈ విధంగా చెప్పసాగాడు.

౯ధర్మరాజా! నాకు తెలిసినంత వరకూ నీకు అన్ని విషయములను చెప్పాను. ఇంకా నీకు ఏమన్నా కావాలంటే అడుగు. నాకు తెలిసినంత వరకూ చెబుతాను.౯ అని అన్నాడు భీష్ముడు.

౯పితామహా! తమరు ఇప్పటి వరకూ రాజులకు ఉచితమైన ధర్మమును నాకు తెలియ చెప్పారు. ఇంక ప్రజల గురించి వారి మంచి చెడ్డల గురించి, వారికి పరమహితమైన ధర్మము గురించి తెలుసుకొన కోరుతున్నాను. అసలు ధర్మములలో ఉత్తమమైన ధర్మము ఏది?౯ అని అడిగాడు ధర్మరాజు.

౯ధర్మనందనా! లోకంలో ధర్మము అనేక విధములుగా విస్తరించి ఉన్నది. అన్ని ధర్మములు అనుసరింప తగ్గవే. కాని తత్త్వము తెలిసినవారు మాత్రము మోక్షమే ఉత్తమ ధర్మము అని అంటారు. ద్వందవములకు అతీతంగా, ఇష్టమును, అయిష్టమును సమానంగా అనుభవించడమే మోక్షమార్గము. అలా ఎలా జీవించాలో నీకు ఒక కథా రూపంలో వివరిస్తాను. పూర్వము సేనజితుడు అనే మహా రాజు ఉండేవాడు. అతనికి పుత్రవియోగము కలిగింది. అప్పుడు అతని వద్దకు అతనికి ఆప్తుడైన ఒక బ్రాహ్మణుడు వచ్చాడు.

౯మహారాజా! ఎందుకు చింతిస్తున్నావు. పుట్టిన వారు అందరూ

చనిపోవడంలోకధర్మం కదా! ఈ చావు నీ కుమారునికి మాత్రమే సంప్రాప్తించలేదు కదా! మూఢుని మాదిరి చింతిస్తావు ఎందుకు?” అని పలికాడు.

“మరి ఈ దుఃఖము పోవాలంటే ఏమి చెయ్యాలో చెప్పండి.” అని అడిగాడు ఆ మహారాజు.

“మహారాజా! నదీ ప్రవాహంలో ఎన్నో కలప దుంగలు కొట్టుకుపోతుంటాయి. అందులో కొన్ని దగ్గరగా చేరతాయి. అంతలోనే దూరంగా వెళుతుంటాయి. ఆ దుంగలు ఎంత సహజంగా కలుస్తాయో అంతే సహజంగా విడిపోతాయి. భార్య పుత్రులు బంధువులు కూడా అంతే. మన జీవితంలోకి వస్తుంటారు. పోతుంటారు. వారికోసం చింతిచడం మూర్ఖత్వమే అవుతుంది. ఎందుకంటే నీ శరీరమే నీకు శాశ్వతము కాదు. ఈ శరీరాన్ని ఎప్పుడో ఒకప్పుడు వదలాలి కదా. అలాంటిది నీ భార్య పుత్రులు శాశ్వతం అని ఎలా అనుకుంటావు. కాబట్టి భార్యా పుత్రుల మీద మోహం పెంచుకోడం మంచిదికాదు. మోహమే లేనపుడు వియోగము సంభవించి నపుడు దుఃఖము కలుగదు. కాబట్టి చింతించ పనిలేదు.

మానవునికి సుఖము, దాని వెంట దుఃఖము వెంట వెంటనే వస్తుంటాయి, పోతుంటాయి. సుఖము ఒక్కటే కలగదు. అలాగే దుఃఖము ఒక్కటే కలగదు. సుఖము వచ్చినపుడు పొంగి పోవడం, దుఃఖము వచ్చినపుడు కుంగిపోవడం వివేకుల లక్షణము కాదు. మానవుడు చరాచర వస్తువులను ఇది నాది అని అనుకుంటాడు. ఆ వస్తువులు అతని నుండి దూరమ్మైనపుడు దుఃఖిస్తాడు. ఇది నాది అనే భావనే లేకపోతే దుఃఖము కలగడానికి ఆస్కారమే లేదు కదా! మానవుడికి అతని పూర్వ జన్మలో చేసిన కర్మఫలము ద్వారా ఈ జన్మలో చరాచర వస్తువులతో సంయోగ వియోగములు సంభవిస్తాయి. అతనుపండితుడైనా పామరుడైనా కర్మఫలములు సమానమైన ప్రభావాన్ని చూపుతాయి. దానికి మందు--- ధైర్యంగా వాటిని

ఎదుర్కోవడమే. సుఖదుఃఖములనుసమానంగా చూడటమే. మనం కోరికలను వదిలిపెడితే దుఃఖము మన చెంతకు రాదు. అంతా సుఖమే. ఈ విషయం పింగళ అనే వేశ్య చెప్పిన మాటలలో అర్థం అవుతుంది.

పూర్వముపింగళ అనే వేశ్య ఉండేది. ఆమె తన ప్రియుని కొరకు ఎంతోకాలం ఎదురు చూచింది. కాని అతనురాలేదు. అప్పుడు తనలో తాను ఇలా అనుకుంది. “నేను నా ప్రియుని కోసం ఎదురు చూచి చూచి పిచ్చిదాన్ని అయ్యాను. కాని నా ప్రియుడు కూడా నా మాదిరే పిచ్చి వాడు కాలేదుకదా! మరి వాడికోసం నేను ఎందుకు బాధ పడటం. అందుకని నా శరీరంలో ఉన్న అన్ని ద్వారములను మూసుకొని నిద్రపోతాను. రాని వాడి కోసం బాధపడటం కంటే నా దగ్గరకు వచ్చినవాడే నా ప్రియుడు అనుకుని తృప్తి పడితే సుఖంగా ఉంటుంది కదా. రాని వాడి కోసం ఆశపడటం మంచిది కాదు. ఈ ఆశ మనిషిని కుంగదీస్తుంది. పిచ్చివాడిని చేస్తుంది. సర్వనాశనం చేస్తుంది. కాబట్టి నేను ఈ రోజునుండి వాడి మీద ఆశ వదులుకుంటాను. ఉన్నదానితో తృప్తిగా జీవిస్తాను. నా నాశనాన్ని కొని తెచ్చుకోను.” అని తనలో తాను తృప్తి పడింది ఆ వేశ్య.

కాబట్టి మహారాజా! పోయిన దాని కోసం, చనిపోయిన వారి కోసం చింతించడం ఆపి ఉన్న దానితో, ఉన్నవారితో తృప్తిగా జీవించు.” అని పలికాడు ఆ విప్రుడు.

ధర్మనందనా! ఈ కథలోని అంతరార్థం గ్రహించి ఉన్నదానితో తృప్తిగా జీవించు. తృప్తిని మించిన సుఖము, సంపదా ఆ లోకంటో మరొకటి లేదు.” అని చెప్పాడు భీష్ముడు.

“పితామహా! ఈ లోకంలో ఉన్న జీవజాలమంతా నశించే కాలం సమీపిస్తూ ఉందని నాకు తోస్తూ ఉంది. అలాంటిసమయంలో జనులు ఏమి చెయ్యాలి

వివరించండి." అని అడిగాడు.

"ధర్మనందనా! ఈ సందర్భంలో నీకు ఒక కథ చెపుతాను. విను. ఒక గ్రామంలో ఒక బ్రాహ్మణుడు ఉన్నాడు. అతనికి మేధావి అనే కుమారుడు ఉన్నాడు. అతను వేద వేదాంగములు అభ్యసించాడు. ఒకరోజు ఆ బ్రాహ్మణుడు తండ్రిని ఇలా అడిగాడు.

"తండ్రీ! రోజులు గడిచేకొద్దీ, జనులకు ఆయుష్షు తగ్గి పోతూ ఉంటుంది కదా! ఈ విషయం అందరికీ తెలుసు. మరి ఈ విషయంలో జనులు ఎలా ప్రవర్తిస్తే వారికి మేలు కలుగుతుంది." అని అడిగాడు.

"కుమారా! దానికి ఒకటేమార్గం. తగిన సమయంలో వివాహం చేసుకొని, సంతానం కలిగిన తరువాత, యజ్ఞ యాగములు చేసి, వానప్రస్థము స్వీకరించి తుదకు మోక్షము పొందడం. ఈ పద్ధతిలో మృత్యువును జయింపవచ్చును." అని అన్నాడు.

"తండ్రీ! నీవు మృత్యువు నీ అధీనంలో ఉన్నట్టు మాట్లాడుతున్నావు. మానవుడు తల్లి గర్భంలోనుండి పుట్టిన మరుక్షణం నుండి మృత్యువు వాడిని తీసుకు పోవడానికి ఎల్లప్పుడూ వెన్నంటి ఉంటుంది. మానవ జీవితం కూడా, ఎండకు మడుగులో నీరు ఆవిరి అయినట్టు, క్షణం క్షణం తరిగిపోతూ ఉంటుంది. ఇంక భార్య బిడ్డల మోహంలో పడి కొట్టుకుంటున్నవాడిని మృత్యువు ఎప్పుడో ఒకప్పుడు మింగేస్తుంది. జరిగింది తల్చుకుంటూ, జరగబోయేదానికి ప్రణాళికలు వేస్తూ, దైనందిన జీవితం గడిపే వాడిని మృత్యువు ఎప్పుడు కబళిస్తుందో తెలియదు. కాబట్టి మనిషికాలం అధీనంలో ఉన్నాడు. కానీ కాలం మనిషి అధీనంలో లేదు అన్నది స్పష్టం. మృత్యువుకు స్వపరబేధం లేదు. భీరుడు అని కానీ, శూరుడు అని కానీ, మూర్ఖుడు అని కానీ,

సకల విద్యావిశారదుడు అని కానీ, దుర్బలుడు అని కానీ, సబలుడు అని కానీ బేధం లేదు. అందరినీ సమానంగా కాలం తీరగానే కబళిస్తుంది. ఈ సంసారం లో కొట్టుమిట్టాడుతున్న వాడిని కబళించడానికి మృత్యువు పొంచి ఉంటుంది. కోరికలను వదిలిపెట్టి జీవించడంలోనే సుఖం ఉంది. కాబట్టి సంసార బంధనాలు తెంచుకోడమే ఉత్తమం. కోరికల మోహంలో పడటమే మృత్యువు. ఇది ఏదీ నాది కాదు అన్న సత్యమే అమృతము. ఈ ప్రపంచం అంతా అనిత్యము అన్న సత్యమే మృత్యువునుండి రక్షిస్తుంది. అప్పుడు నాకుసుఖం కలిగినా దుఃఖము కలిగినా నాకు సమానమే. ఎల్లప్పుడూ శాంతితో జీవిస్తాను. అంతే కాని, పెళ్లి చేసుకోడం, పిల్లలను కనడం, యాగాలు చెయ్యడం, వానప్రస్థానికి వెళ్లడం మోక్షానికి మార్గాలు కావు.

యజ్ఞములలో యాగములలో జీవహింస తప్పకుండా జరుగుతుంది. దానివలన మోక్షం ఎలా వస్తుంది. పైగా నేను యజ్ఞము చేస్తున్నాను అన్న అహంకారం మనిషిని ఆవహిస్తుంది. కాబట్టి యజ్ఞ యాగములు చెయ్యడం మోక్ష మార్గములు కావు. మనస్సును, వాక్కును, శరీరాన్ని నియమబద్ధంగా నిగ్రహించడం ద్వారా మోక్షం సాధించ వచ్చు. అవ్యయమైన ఆనందాన్ని పొందవచ్చు. నీవు ఆ అమృత తుల్యమైన ఆనందాన్ని పొందాలంటే అరిషడ్వర్గములను వదిలిపెట్టు. ఏకాంత ప్రదేశములో కూర్చుని ప్రాపంచిక వ్యవహారములను వదిలిపెట్టి, నిర్మల మనస్సుతో ధ్యానములో నిమగ్నుడవై, నిన్ను గురించి నువ్వు తెలుసుకో." అని ఆ బ్రాహ్మణ కుమారుడు తన తండ్రికి బోధించాడు.

కాబట్టి ధర్మనందనా! ఈ తండ్రికుమారుల సంవాదములోని అంతరార్ధ మును గ్రహించి, సత్యము, ధర్మమును గురించి తెలుసుకో!" అని అన్నాడు భీష్ముడు.

"పితామహా! ఈ లోకంలో ధనవంతులు, పేదవారు ఉన్నారు. అందులో ఎవరు

సుఖపడు తున్నారు. ఎవరు దుఃఖపడుతున్నారు. వివరించండి.౯ అని అడిగాడు.

౯ధర్మనందనా! సంపదను, పేదరికాన్ని త్రాసులో పెట్టి తుల తూస్తే త్రాసు ముల్లు పేదరికం వైపుకే ఒరుగుతుంది. సంపదకు, పేదరికానికి ఉన్న గుణదోషముల గురించి చెబుతాను విను. ధనము, సంపద, ఆస్తి కలవాడు ఎప్పుడూ భయ పడుతూ ఉంటాడు. తన సంపదను దొంగలుదోచుకుంటారని, అగ్నికి ఆహుతి అవుతుందని, నిరంతరం భయంతో తల్లడిల్లిపోతుంటాడు. వాడు ఎల్లప్పుడూ మృత్యుముఖంలో ఉన్నట్టు ఉంటాడు. కాబట్టి ధనవంతునికి సుఖశాంతులు కరువవుతాయి. ధనం కారణంగా మనిషి అకారణం కోపం తెచ్చుకుంటాడు. ఉన్న ధనము చాలదని ఇంకా ధనం కావాలని అత్యాశకు పోతాడు. మనసు వికలం చేసుకుంటాడు. ఉన్నధనాన్ని కాపాడుకోడం కోసం నిత్యం విచారంతో ఉంటాడు కాబట్టి ధనవంతునికి సుఖం దొరకదు. కాని ధనల లేని వాడు ఎక్కడ ఉన్నా హాయిగా విచ్చలవిడిగా తన ఇష్టంవచ్చినట్టు సంచరించగలడు. వాడికి భయం అనేది ఉండదు. ఎవరి మీదా కోపం తెచ్చుకోడు. ఎవరినీ మోసంచెయ్యడు. ప్రశాంత చిత్తంతో ఉంటాడు. కాబట్టి ధనములేని వాడే గొప్పవాడు. ధనం ఉన్న వాడికి ఆ ధనం శాశ్వతంగా ఉండదు. కాలక్రమేణా నశిస్తుంది. ఉన్న డబ్బు ఎప్పుడైనా పోతుంది అనే జ్ఞానం ఉంటే డ బ్బునుండి విముక్తి పొంది శాంతంగా ఉంటాడు. ధనం ఎప్పటికీ దుఃఖ హేతువు అని తెలుసుకొని ఆ ధనాన్ని విడిచి పెట్టి తన గురించి తను తెలుసుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తే సుఖ శాంతులు పొందుతాడు.౯ అని చెప్పాడు భీష్ముడు.

౯పితామహా! ధన తృష్ణతో కొట్టుకులాడే జీవి ఎప్పుడు సుఖాన్ని పొందు తాడు.౯ అని అడిగాడు.

౯ధర్మజా! ధనము సంపాదించి సంపాదించి విసుగు పుట్టి, ధనం

సంపాదించడం మానుకున్నప్పుడే వాడికి సుఖం కలుగుతుంది. ఈ సందర్భంలో నీకు ఒక కథవినిపిస్తాను. ఒక ఊరిలో మంకి అనే పేరుగల ఒక బ్రాహ్మణుడు ఉండేవాడు. వాడికి ధనం మీద ఆశ జాస్తి. అందుకని వాడు రెండు కోడె దూడలను కొన్నాడు. వాటిని తాడుతో కట్టివేసాడు. ఒకరోజు అవి మెడకు కట్టిన తాళ్లతోనే పరుగెత్తాయి. ఒక ఒంటెపడుకొని ఉంటే దానిని దాటబోయాయి. అవి ఒంటె మీదికి రాగానే ఒంటే పైకి లేచింది. ఈ రెండు కోడె దూడలు ఒంటె రెండు పక్కలా వేలాడుతున్నాయి. వాటి మెడలకు కట్టిన తాళ్లు ఉరి తాళ్ల మాదిరి బిగుసుకు పోవడంతో అవి చనిపోయాయి. అది చూచి అ బ్రాహ్మణుడు హడలి పోయాడు. తాను ఎంతో ప్రేమగా పెంచుకున్న కోడెదూడలు క్షణాలలో శవాలుగా మారి పోయాయి. అక్కడే ఉన్న జనులనుచూచి ఇలా అన్నాడు

ఀఅయ్యలారా! నేనేదో నా ప్రతిభతో డబ్బు సంపాదిద్దాము అనుకున్నాను.కాని దైవ కృపలేనిదే ధనము సంపాదించడం సాధ్యం కాదని తేలిపోయింది. మనస్సుకు సుఖం కావాలంటే దానికి కూడా దైవానుగ్రహము ఉండాలి. మనము ఎన్ని ప్రయత్నాలు చేసినా వ్యర్థమే కదా! కాబట్టి దైవం మీద భారం వేసి మన ప్రయత్నాలు మనం చెయ్యాలి. కోర్కెలు వదలక పోతే మనస్సుకు శాంతిసుఖము లేదు. కాని కోర్కెను మనసులోనుండి తీసివెయ్యాలంటే ఏమి చెయ్యాలి?

కోరికలకూ మూలం మనసులో సంకల్పం. కాబట్టి సంకల్పంలేకుండా మనసు ఉండాలంటే ఇంద్రియ ములను కట్టడి చెయ్యాలి. మౌనంగా ఉండాలి. మౌనంగా ఉన్నంత మాత్రాన కోరికలు కలగవా? అసలు కోరికలే లేకపోతే ఎలా ఉంటుంది. కోరికలు తీరడానికి ధనం కావాలి. ధనం ఉన్నంత మాత్రాన సుఖం కలుగదు. ఆ ధనం కూడా మనం కోరినంత మాత్రాన మనకు లభించదు. ధనం కోసం ప్రయత్నించాలి. ప్రయత్నించి నంత మాత్రాన ధనం లభించవచ్చు. లభించక పోవచ్చు. ఒక వేళ ధనము లభిస్తే ఏం చెయ్యాలి? దానిని దాయడానికి ఎన్నో పాట్లు

పడాలి. ధనం తో పాటు ఎన్నో కష్టాలు వెన్నంటి వస్తాయి. ఒక వేళ ధనం లభించక పోతే చచ్చినంత పని అవుతుంది. కాబట్టి ధనం లభించినా, ధనం లభించకపోయినా దుఃఖము తప్పడం లేదు. కాబట్టి ఆ ధనార్జనకు మూలమైన కోర్కెలను విడిచిపెట్టడంలోనే నిజమైనా సుఖము ఆనందము ఉంది.

పోనీ కొంత ధనం సంపాదించాము. కాని అంతటితో తృప్తి కలగడం లేదు. ఇంకా ఇంకా కావాలని ఆశ పుడుతుంది. కాబట్టి ధనం సంపాదించడానికి శ్రమ పడాలి. దానిని దాయడానికి శ్రమ పడాలి. అంతటి తో తృప్తి చెందకా ఇంకా ఇంకా కావాలని ఆరాటపడాలి. ఇన్ని ఆరాటాలకు కోరికలే మూల కారణం కాబట్టి కోరికలను వదిలిపెట్టాలి. ఎందు కంటే ఈ కామానికి కోరికలకు అంతు లేదు. కనపడినదల్లా కావాలని అంటుంది. అది సులభమా, దుర్లభమా అని చూడదు. మంకు పట్టు పడుతుంది. మనిషిని కష్టాలపాలు చేస్తుంది. ఒకకోరిక తీరితే మరొక కోరిక. అలా అంతం లేకుండా ఒకటివెంట ఒకటి పుడుతూనే ఉంటాయి కోరికలు. కాబట్టి అసలుకోరికలు పుట్టకుండా చెయ్యడమే ఉత్తమం.

నేను ధనము సంపాదన కోసం తెచ్చిన కోడెదూడలు అర్థాంతరంగా చని పోయాయి. ఇంక నాలో ధనము సంపాదించాలనే కోరిక చచ్చిపోయింది. కోపం అసలు లేదు. నా ఇంద్రియాలు నా మాట వింటున్నాయి నాలో సహనం నెలకొని ఉంది. ఇంక మీదట నన్ను లోభము ఆవరించదు.ϵ అని తనలో తాను సమాధాన పడ్డాడు. తనలో ఉన్న కామాన్ని కోరికలను విడిచిపెట్టాడు. శేష జీవితం సుఖంగా జీవించాడు.ϵ అని భీష్ముడు చెప్పాడు.

϶పితామహా! మానవుడు దేనిని ఆచరిస్తే సమస్త దుఃఖముల నుండి విముక్తి పొందుతాడు.ϵ అని అడిగాడు.

϶ధర్మనందనా! ఈ సందర్భంలో నేనునీకు అజగర చరిత్ర చెబుతాను.

సావధానంగా విను. పూర్వము ప్రహ్లాదుడు   ఒక బ్రాహ్మణుని పిలిచి తనకు శమము(శాంతి) గురించి వివరించండి అని అడిగాడు. దానికి ఆ బ్రాహ్మణుడు ఈ విధంగా చెప్పసాగాడు.

ఓమహారాజా! ఈ చరాచర జగత్తులో అనుదినమూ ఏ నిమిత్తము లేకుండానే ఎన్నో ప్రాణులుపుడుతున్నాయి. చస్తున్నాయి. అందులో నరులు కూడా ఉన్నారు. కాబట్టి ప్రాణులు అన్ని శాశ్వతములు కావు. ప్రాణులు శాశ్వతములు కావు అని తెలిసి కూడా వాటికోసం నరులు వ్యధ చెందుతున్నారు. నదులకు వరదలు వచ్చినప్పుడు, ఆ ప్రవాహములో ఎన్నో కలపదుంగలు కొట్టుకొని వస్తుంటాయి. అవి ఒక్కో సమయంలో దగ్గరగా వస్తాయి. వెంటనే దూరంగా కొట్టుకు పోతుం టాయి. ఈ సృష్టిలో కూడా భార్య, బిడ్డలు, బంధువులు అలా దగ్గరగా వస్తుంటారు. దూరంగా కొట్టుకొనిపోతుంటారు. వరదలు వచ్చినప్పుడు కట్టెలు ఏ ప్రకారంగా వాటి ఇష్టా ఇష్టాలతో నిమిత్తం లేకుండా దగ్గరగా వస్తూ మరలా దూరంగా కొట్టుకొని పోతుంటాయో, భార్యాబిడ్డలు, బంధువులు కూడా అంతే. ఈ బంధుత్వాలకు మన ప్రమేయం ఏమీ ఉండదు. కాబట్టి ఈ సత్యమును గ్రహించిన వాడు సుఖదుఃఖములకు అతీతుడుగా ఉంటూ శాశ్వతానందము పొందుతాడు.

నేను సుఖదుఃఖాలకు అతీతుడను కాబట్టి నన్ను పిలిచి నీ సందేహములను నివృత్తిచేసుకుంటున్నావు.   నాకు మేలు జరగాలని నేను ఎప్పుడూ కోరుకోను. దుఃఖము వస్తే బాధ పడను. కాని దానిని పోగొట్టుకోడానికి ప్రయత్నం చేస్తాను. నేను ఆహారములో రుచికి ప్రాధాన్యము ఇవ్వను. ఏది దొరికితే అది తింటాను. మృ దువైన శయ్య దొరికితే అక్కడ పడుకుంటాను.   లేకపోతే కటిక నేలమీద పడుకుంటాను. రెండూ నాకు సమానమే. చీనాంబరము కానీ నార చీర కానీ ధరిస్తాను. ఏది దొరికితే అది. ఇది కావాలని కోరను.కాబట్టి సుఖదుఃములను, కలిమి లేములను పట్టించుకోకుండా అజగరము(కొండ చిలువ) మాదిరి చలనం లేకుండా

ఉండటమే అజగర వ్రతము.

నాకు ఇది కావాలి అది కావాలి అనే నియమం లేకుండా ఆహార విహార శయనాదులలో దేవుడిచ్చిన దాన్ని అనుభవిస్తూ, ఏ భారము లేకుండా జీవించడమే అజగరవ్రతము. ఉన్నదానితో తృప్తి చెందటం, శుభ్రత పాటించడం, ఓర్పుతో ఉండటం, అందరి పట్ల సమభావంతో ఉండటం, తనలో తాను రమిస్తూ ఉండటం దీనినే అజగరవ్రతము అంటారు. ఈ వ్రతము ఏ యజ్ఞ యాగముల వల్ల లభించదు. కేవలం జ్ఞానము వల్లనే కలుగుతుంది. ఈ అజగర వ్రతము ఆచరించే వాడికి ఏ పాపమూఅంటదు. ఏ భయమూ ఉండదు. శోకము అతని దగ్గరకే రాదు. మోక్షము అతని చెంతనే ఉంటుంది.ౕ అని ఆ విప్రుడు ప్రహ్లాదునికి చెప్పాడు అని భీష్ముడు ధర్మరాజుకు చెప్పాడు.

ౕ పితామహా! బంధువుల సిరిసంపదలు, తాను చేసే కర్మఫలము,తనకున్న సిరి సంపదలు, తనకు ఉన్న బుద్ధిబలము ఈ నాలుగింటిలో దేని వలన నరునికి కీర్తిప్రతిష్టలు కలుగుతాయి.ౕ అని ధర్మరాజు అడిగాడు.

ౕఓ ధర్మనందనా! నరునికి తనకు ఉన్న ప్రజ్ఞ వలననే కీర్తి ప్రతిష్టలు కలుగు తాయి. ప్రజ్ఞ వలననే లాభము కలుగుతుంది. తుదకు స్వర్గ లోక ప్రాప్తి కూడా ప్రజ్ఞ వలననే కలుగుతుంది. కాబట్టి ప్రజ్ఞ నరునికి అత్యంత ఆవశ్యకము. దానివలన కాని పనులు లేవు. బలి, ప్రహ్లాదుడు, మంకి అనే బ్రాహ్మణుడు మొదలగు వారు తమకు ఉన్న ప్రజ్ఞ వలననే తమ తమ సమస్యలకు పరిష్కారం పొందారు.

కాశ్యపుడు అనే పేరుగల ఒక బ్రాహ్మణుడు ఒకసారి ఒక గర్వాంధుడు తోలే రథం తగిలి కింద పడిపోయాడు. అవమాన భారంతో కుమిలిపోయాడు. ప్రాణత్యాగానికి సిద్ధ పడ్డాడు. ఆ సమయంలో ఇంద్రుడు ఒక నక్క రూపంలో వచ్చి అతనికి ప్రజ్ఞ కలిగించి అతని ఆత్మహత్యా ప్రయత్నమును మాన్పించాడు.

కాబట్టి ప్రజ్ఞ అన్నింటికన్నా శ్రేష్టమయినది.” అని చెప్పాడు భీష్ముడు.

“ గంగా తనయా! మానవుడు తన దైనందిన జీవితంలో దానాలు, ధర్మాలు, తపస్సు, తలితండ్రులకు, పెద్దలకు సేవ, అత్యంత నిష్టతో ఒక యజ్ఞం చేసినట్టు చేస్తుంటాడు. అవి అన్ని ఆ మానవునకు ఏ రూపంలో ఫలితములను ఇస్తాయి. వివరంగాచెప్పండి.” అని అడిగాడు.

“ధర్మరాజా! మేలు మీద మేలు, కీడు వెంటనే కీడు, ఒకదాని వెంట ఒకటి వస్తూ ఉంటాయి, పోతూ ఉంటాయి. ఒక మనిషి పాపం చేసినట్టయితే, ఒక కష్టం వెంట మరొక కష్టం వస్తూనే ఉంటుంది. మనిషిని దారుణం గా దెబ్బ తీస్తుంది. అదే మనిషి పుణ్యాత్ముడైతే అతనికి సుఖం వెంట సుఖం వస్తూ ఉంటుంది. నిరంతరం సుఖ సంతోషాలలో మునిగి తేలుతుంటాడు. ధాన్యంలో తాలు గింజలు ఉన్నట్టు మనుషులలో పాపాత్ములు ఉంటారు. వారు సమాజానికి పనికిరాక పోగా హాని కలిగిస్తుంటారు.

మనిషి కి తాను చేసిన పాపపుణ్యాలు నీడ వలె అతని వెంటనే ఉంటాయి. ఈ లోకంలో ఉన్నప్పుడు అతను చేసిన పాపపుణ్యముల ఫలితం అనుక్షణం అతని జీవితం మీద తమ ప్రభావం చూపుతూ ఉంటుంది. అతను చనిపోయిన తరువాత ఆ పాపపుణ్యాల వాసనలు అతని వెంటే పరలోకాలకు వెళతాయి. కాబట్టి మానవుడు బతికి ఉన్నా చచ్చినా పాప పుణ్యాల ప్రభావాన్నించి తప్పించుకోలేడు.

తగిన ఋతువులలో చెట్లు చిగిర్చిపూలు పూసి కాయలు కాసి పండు పండినట్టు మానవునికి కూడా తన పుణ్యాలు, పాపాలు, పండి పక్వానికి వచ్చినప్పుడు తగిన ఫలితాలను ఇస్తాయి. సుఖ దుఃఖాలను కలిగిస్తాయి. సాధారణంగా మానవులు మంచి ప్రవర్తన కలిగి ఉంటారు. ధాన్యంలో తాలు మాదిరి అక్కడక్కడా

దుర్మార్గులు ఉంటుంటారు. మంచి ప్రవర్తన కలిగినవారిని, ఓర్పుతో ఉండేవారిని చేతగానివారిలా పరిణిస్తుంటారు. కాని మంచి వారు అలాంటి వారి మాటలు పట్టించుకోకుండా సన్మార్గంలో చరిస్తుంటారు. దాని ఫలితాన్ని సుఖాల రూపంలో పొందుతుంటారు. కాబట్టి ధర్మంగా, న్యాయంగా, మంచి ప్రవర్తతనలో ఉన్నవారికి తగిన ప్రతిఫలం తప్పకుండా లభిస్తుంది.” అని అన్నాడు భీష్ముడు.

“పితామహా! అసలు ఈ భూతసృష్టి ఎలా జరిగింది. ఎవరి వలన జరిగింది. తెలపండి.” అని అడిగాడు.

(భూతములు అంటే మనం, మన పిల్లలు దయ్యాలు భూతాలు అనుకుంటాము. భూతములు అంటే ఇప్పటి కే ఉన్నవి. అని అర్ధము. కాబట్టి ఈ చరాచర జగత్తులో ఉన్న ప్రాణులు జీవరాసులు అన్ని మన ముందు ఉన్నాయి కాబట్టి అవి అన్ని భూతములే.)

“ధర్మనందనా! ఈ విషయం ఇంతకు ముందు భృగు మహర్షి భరద్వాజునికి వివరించాడు. ఈ విషయాలు నేను నీకుచెబుతాను. విష్ణువు సర్వ వ్యాపి. ఆది అంతము లేని వాడు. విష్ణువు సృష్టి చేయ సంకల్పించి తనలో వెయ్యో వంతుతో అవ్యక్తుము అనే పదార్ధాన్ని సృష్టించాడు. అవ్యక్తము నుండి మహాత్తత్త్వము అనగా ప్రకృతి తత్త్వము పుట్టింది. ఆ ప్రకృతి లోనుండి ఒక పద్మము పుట్టింది. ఆ పద్మము లో నుండి బ్రహ్మ ఉద్భవించాడు. ఆ బ్రహ్మదేవుని సంకల్పంచేత ఈ ఆకాశము (శూన్యము) ఉద్భవించింది. తరువాత ఆకాశము నుండి జలము పుట్టింది. ఆ జలము నుండి అగ్ని ఉద్భవించింది. అగ్ని నుండి వాయువు, అగ్ని వాయువుల సమ్మేళనంతో ఈ పృధివి (భూమి) పుట్టాయి. ఈ పంచ భూతములు బ్రహ్మలో ఉన్నాయి. ఈ ప్రకృతి అంతా బ్రహ్మమే. భూమి మీద ఉన్న కొండలు పర్వతములు బ్రహ్మకు ఎముకలు. ఈ భూమి అతని శరీరంలో మాంసము. సముద్రాలు, మహా

సముద్రాలు బ్రహ్మదేవుని రక్తము. ఆకాశం అతని ఉదరము (పొట్ట). వాయువు అతని ఉఛ్వాసనిశ్వాసములు, అగ్ని అతని లో ఉన్న తేజస్సు. సరిత్తులు బ్రహ్మదేవుని శరీరంలోన్న సిరలు. సూర్య చంద్రులు బ్రహ్మదేవుని రెండు కళ్లు. ఊర్ధ్వలోకము బ్రహ్మదేవుని శిరస్సు (తల), పాతాళము బ్రహ్మదేవుని పాదములు, నాలుగు దిక్కులు బ్రహ్మదేవుని నాలుగు చేతులు. ఈ ప్రకారంగా అనంతుడైన విష్ణువునుండి ఈ ప్రకృతి ఉద్భవించింది.

అప్పుడు భరద్వాజుడు పంచభూతములు ఎలా ఉంటాయి? వాటి కొలతలు ఎంత? అని అడిగాడు. అప్పుడు భృగు ఇలా చెప్పాడు.

పంచభూతములు అనంతములు. వాటికి హద్దులులేవు. గాలి నీరు నిప్పు నేల ఇక్కడా ఉన్నాయి అక్కడ లేవు అని అనలేము. విష్ణువు మాదిరి అవి కూడా సర్వవ్యాపకములు. ఇంక ఆకాశము అనంతము. హద్దులు లేనిది.

(నేటి సైన్సు ప్రకారము, భూమి లాంటి గ్రహాలు 9 సూర్యుని చుట్టు పరిభ్రమిస్తున్నాయి. సూర్యుడి లాంటి నక్షత్రాలు పాలపుంతలో లెక్కలేనన్ని ఉన్నాయి. అలాంటి పాలపుంతలు (గెలాక్సీలు) ఈ అనంత విశ్వంలోకి ఎన్నో కాంతి సంవత్సరాల వేగంతో దూసుకుపోతున్నాయి. అలా కొన్ని కోట్ల సంవత్సరాల నుండి జరుగుతూ ఉంది. అందుకే ఆకాశము అనంతము. ఈ అనంతాకాశంలో మనం నివసిస్తున్న భూమి ఎంత? అందులో మన దేశం ఎంత? అందులో మన ఊరు, మన ఇల్లు ఎంత? మన బతుకెంత? మనం అహంకారం ఎంత? ప్రతివాడూ ఆలోచించు కోవాలి. అందుకే అహంకారము పనికిరాదు.)

ఒకపదార్ధము నుండి పుట్టినమరొక పదార్ధము దాని పోలికలతోనే ఉంటుంది. అలాగే అనంతుడు, సర్వవ్యాపి, అయిన విష్ణువునుండి పుట్టిన ప్రకృతి, పంచ

భూతములు కూడా విష్ణువు మాదిరి సర్వవ్యాపకములే. చెట్టునుండి చెట్టు, పక్షినుండి పక్షి, మనిషినుండి మనిషి, జంతువునుండి జంతువు పుడతాయి. అలా పుట్టినవి కూడా తాము వేటి నుండి పుట్టాయో, వాటి లక్షణాలు కలిగి ఉంటాయి. అది ప్రకృతి సహజము. అనంతుడైన విష్ణువు నుండి పుట్టిన పంచభూతములు కూడా అనంతత్వాన్ని సంతరించుకున్నాయి.” అని అన్నాడు భృగు.

ఇప్పుడు భరద్వాజునికి ఒక సందేహం కలిగింది. “మహర్షీ! బ్రహ్మ పద్మములోనుండి పుట్టాడు అన్నారు కదా. అంటే బ్రహ్మ పుట్టక ముందే పద్మము పుట్టిందా? పుడితే ఎలా పుట్టింది? ఎవరు పుట్టించారు?” అని అడిగాడు భరద్వాజుడు.

“భరద్వాజా! విష్ణువు సర్వవ్యాపి అనుకున్నాము కదా. విష్ణువు మానస పుత్రుడు బ్రహ్మ. కాబట్టి బ్రహ్మ ఆద్యుడు (మొదటివాడు). బ్రహ్మకు ఆసనంగా పద్మము ఉద్భవించింది. కాని ఈ సృష్టిక్రమంలో ముందు వెనుకలు లేవు. అందుకని బ్రహ్మ పద్మములోనుండి పుట్టిన వాడు అని అన్నారు. పద్మము అంటే మనం అనుకునే పుష్పము కాదు. పద్మము అంటే భూమి. భూమి పైన ఎత్తైన మేరు పర్వతముపుట్టింది. అంటే మేరువు భూమి అనే పుష్పంలో మధ్య ఉన్న కర్ణిక. (కర్ణిక అంటే పుష్పము మధ్య ఉండే భాగము). అందుండి సమస్త చరాచర జగత్తు ఉద్భవించింది.” అని చెప్పాడు భృగువు.

“మహర్షీ! పంచభూతాలు దేని నుండి ఉద్భవించాయి? అవి ఐదుగా ఎలా రూపు దాల్చాయి.” అని అడిగాడు భరద్వాజుడు.

“భరద్వాజా! వాయువు నిరంతరము కదిలేది. చైతన్య స్వరూపము. ఆకాశము

శబ్దస్వరూపము. నీరు ద్రవ స్వరూపము. అగ్ని --వేడికి వెలుతురుకు ప్రతీక. ఇంక ఘన స్వరూపానికి ప్రతీక భూమి. వీటి ఐదింటి వలన సృష్టి ఏర్పడింది. ఈ సృష్టి లో రెండే జాతులు. స్థావరములు (కదలనివి)జంగమములు (కదిలేవి).ఞ అని చెప్పాడు భృగువు.

ఞమహర్షీ! మరి కదలని వాటిలో ఈ పంచభూతములు ఎలా ప్రవర్తిస్తాయి.ఞ అని అడిగాడు.

ఞభరద్వాజా! కదలని వాటిలో వృక్షమును తీసుకో. పిడుగు పడినప్పుడు వృక్షము అల్లల్లాడుతుంది. అంటే ధ్వనికి అది స్పందిస్తూ ఉంది. అంటే వృక్షమునకు వినికిడి శక్తి ఉంది కదా. అలాగే గట్టిగా గాలి వీచినప్పుడు ఏ వైపునకుగాలి కొడితే వృక్షము ఆ వైపుకు ఒంగుతుంది. వెలుతురు ఏ వైపు ఉంటే ఆ వైపుకు పెరుగుతుంది. అంటే వృక్షమునకు గాలి వెలుతురు గ్రహించే శక్తి ఉన్నట్టే కదా. అలాగే వృక్షము తన వేళ్లతో నీటిని గ్రహించి చిట్ట చివర ఉన్న రెమ్మకూ కూడా అందిస్తుంది. అంటే వృక్షమునకు నీటిని పానం చేసే శక్తి అంటే జలశక్తి ఉన్నట్టే కదా ! చెట్టు సుగంధ భరితమైన పూలు పూచి కాయలు కాస్తుంది. అంటే ఘ్రాణ శక్తి కూడా ఉన్నట్టే కదా. ఘ్రాణ శక్తి భూమి శక్తి. కాబట్టి పంచభూతముల లక్షణాలు ఉండబట్టి వృక్షము పంచ భూతాత్మ కము అయినది. అదేమాదిరి కొండలు, రాళ్లలో కూడా పంచభూతముల లక్షణములు మనకు కనపడుతుంటాయి. కాబట్టి ఈ సృష్టిలో అన్ని పంచభూతాత్మకములే.ఞ అని భృగువు భరద్వాజునికి చెప్పాడు.

ఞఓ భృగు మహర్షి! భూమి మొదలైన పంచభూతములకు రసము, గంధము, తేజస్సు మొదలగునవి సహజ గుణములు. ఆ గుణములు వేటిలో ఉంటాయి. వాటిని ఎవరు ఏ విధంగా అనుభవిస్తారు తెలియచెయ్యండి.ఞ అని అడిగాడు భరద్వాజుడు.

ఓ భరద్వాజా! విషయములు, ఇంద్రియములు, మనసు. మనలో ఉన్న అంతరాత్మ విషయవాంఛలను, మనసు ద్వారా సంకల్పించి, ఇంద్రియముల ద్వారా అనుభవించి, వాటి వలన కలిగే సుఖమును దుఃఖమును పొందుతూ ఉంటుంది. జీవుడు క్షేత్రజ్ఞుడు అనే పేరుతో మన శరీరం మొత్తం వ్యాపించి ఉంటాడు. ఈ క్షేత్రజ్ఞుడు, మానవ సహజమైన సత్త్వరజస్తమో గుణములకు అతీతంగా, సాక్షీభూతంగా ఉంటాడు. ఈ జీవుడు తన పూర్వస్థానమైన కైవల్యము వంక చూస్తూ ఉంటాడు. విజ్ఞులైన వారు, తమ సూక్ష్మమైన విమల బుద్ధితో ఆ క్షేత్రజ్ఞుని గురించి తెలుసు కుంటారు. అతని యందే మనసు నిలుపుతారు. భౌతిక మైన సుఖదుఃఖ ము లకు అతీతంగా అత్యంత శాంతి మతులై ఉంటారు. తుదకు పరమ సుఖాన్నిపొందుతారు.

తొలుత బ్రహ్మదేవుడు సత్యము, ధర్మము, సదాచారము, తపస్సు మొదలగు వాటికి ఉనికి పట్టుగా బ్రాహ్మణులను సృష్టించాడు. తరువాత క్షత్రియులు, వైశ్యులు, శూద్రులను సృష్టించాడు. వారికి తగిన వర్ణములు(రంగులు) కల్పించాడు. బ్రాహ్మణులు తెల్లగానూ, క్షత్రియులు ఎరుపు రంగులోనూ, వైశ్యులు పసుపురంగు లోనూ, శూద్రులు నలుపు రంగులోనూ కల్పించాడు. ఆ ప్రకారంగా నాలుగు వర్ణముల వారు ఏర్పడ్డారు. ఈ నాలుగు వర్ణముల వారు తమ కు ఏర్పరచిన వృత్తులను వదిలి ఇతరుల వృత్తులను చేపట్టిన, వారు అదే వృత్తి చెయ్యాల్సి ఉంటుంది. కాని ఒక వర్ణము వాడు అనేక వృత్తులను చేసిన అతనికి వ్యభిచార వృత్తి వస్తుంది. కాని ఈ వర్ణములు అనగా తెలుపు, ఎరుపు, పసుపు, నలుపు లేక నీలము వర్ణముల వారు, వారు చేసే పనులను బట్టి, ఒకరి కన్నా మరొకరు తక్కువగా పరిగణించ బడతారు. ఇవి వృత్తిధర్మములు.

అన్ని ధర్మములలోకల్లా సత్యము ఉత్కృష్టమైనది. సత్యమే బ్రహ్మము, సత్యమే

తపము, సత్యం ప్రజలను సృష్టిస్తుంది. సత్యం వలననే ఈ సృష్టి నిలిచి ఉంది. కాని ఈ సత్యము అసత్యము చేత మరుగున పడిపోతుంది. ఈ సత్యము, అసత్యము లకు అర్ధము లుగా ధర్మము-- అధర్మము, చీకటి-- ప్రకాశము, జ్ఞానము-- అజ్ఞానము, స్వర్గము-- నరకము, సుఖము-- దుఃఖములు అని ఈ లోకంలో పెద్దల చేత చెప్పబడతాయి. కాబట్టి అసత్యము దుఃఖ స్వరూపము. దానిని నిర్మూలించడానికి పెద్దలు ఎల్లప్పుడూ నియమ నిష్టలతో జీవితం గడుపు తుంటారు.

బాధలు రెండు విధములు. వ్యాధి, ముసలి తనము-- ఇవి శరీరానికి వచ్చే బాధలు. రెండరకం బాధ -- దగ్గర బంధువుల మరణం వలన కలిగేవి మానసికమైన బాధలు. ఈ రెండు రకముల బాధలను మానవుడు నియమ నిష్టలతో అధిగమించి సుఖపడవచ్చును. పైన చెప్పిన శారీరక, మానసిక బాధల వలన కలిగే సుఖదుఃఖములకు లోను కాకుండా స్థిర చిత్తుడైన మానవుడు వైరాగ్యంతో పరమపదమును పొందుతాడు.‘ అని భృగువు భరద్వాజునకు వివరించాడు.

తరువాత భరద్వాజుడు భృగు మహర్షిని ఆశ్రమ ధర్మములు గురించి వివరించమని అడిగాడు. భృగువు ఈ విధంగా చెప్పసాగాడు.

‘ఓ భరద్వాజా! బ్రహ్మచారి లక్షణములు వివరిస్తాను. బ్రహ్మచారి ఐన వాడు గురువు నందు భక్తి కలిగి,పరమ ఆదరముతో వేదాధ్యయనము చేస్తూ, శుచిత్వంతో, వినయంతో, మూడు వేళలలో హోమములు చేస్తూ, బ్రహ్మచర్యము పాటించాలి. ఇంక గృహస్థు, ధనమును ధాన్యమును ధర్మబద్ధంగా సంపాదించాలి. అతిధి సత్కారములు చెయ్యాలి. అన్నపానములు మొదలగు భోగములు పరిమితంగా అనుభవించాలి. అది గృహస్థాశ్రమ ధర్మము. ఇంక వానప్రస్థములో కంద మూలములు, ఆకులు, ఫలములు భుజించాలి. నేలమీద పడుకోవాలి. ఇంక ఆఖరుది సన్యాసము. భిక్షాటన చేసి, దొరికిన దానిని తింటూ ప్రశాంతంగా

జీవించడమే సన్యాసము. ఈ నాలుగు ఆశ్రమ ధర్మములను ఫలాపేక్ష లేకుండా నిర్వర్తిస్తే మోక్షపదము తప్పకుండాలభిస్తుంది.” అని చెప్పాడు భృగువు.

“ఓ మహర్షి! పరలోకము అని ఒకటి ఉంది అంటారు కదా! ఇహ లోకమునకు పరలోకమునకు భేదం ఎట్టిది వివరించండి” అని అడిగాడు భరద్వాజుడు. భృగువు ఇలా చెప్పసాగాడు.

“ఇహ లోక సుఖములకు పరలోకసుఖములకు ఏనుగుకు, దోమకు ఉన్న భేదము ఉంది. ఈ లోకంలో మనిషి సుఖములకు ఆలవాలమైనవి... ఇళ్లు, మంచములు, పడకలు, సింహాసనములు, మంచి మంచి దుస్తులు, సుగంధ ద్రవ్యములు, పూలు, సంగీతము, నాట్యము, మొదలగు వినోదములు, ఆరామములు, స్త్రీజనములు వీటిలో ఒకదానికి ఒకటి తర తమ బేధములు కనిపిస్తాయి. కాని పరలోకసుఖమ్ములలో ఇలాంటి తారతమ్యములు లేవు.

కాని పాప చింతన కలవారు అధోలోకములకు(నరకానికి) పోతారు. అక్కడ నిరంతర దుఃఖమే గాని సుఖము ఉండదు. విషయ వాంఛల మీద మమకారము లేని వారికి పుణ్యమైనా పాపమైనా వారిని అంటదు. వారు శాశ్వతానందమును పొందుతారు.” అని భృగువు భరద్వాజునకు చెప్పాడు. ఆ సమాధానములతో సంతృప్తి నొంది భరద్వాజుడు వెళ్లిపోయాడు” అని భీష్ముడు ధర్మరాజుకు చెప్పాడు.

అప్పుడు ధర్మరాజు “పితామహా! ఆచారవిధులను గురించి తెలుసుకొనవలెనని ఉన్నది అని అడిగాడు.

“ధర్మనందనా! చెడు ప్రవర్తనా మంచి వాళ్లను, పెద్ద వాళ్లను బాధ పెడుతుంది. కాబట్టి మంచి ప్రవర్తన కలిగిండటం శ్రేయోదాయకము. రాజ మార్గములోనూ,

రచ్చ బండదగ్గర, పశువులు ఉన్న చోట మలమూత్ర విసర్జన చేయడం పనికిరాదు. ఇవి చెడ్డ పనులు. ఉదయం సాయంత్రం నదిలో స్నానం చేసి సూర్యునికి అర్ఘ్యం ఇవ్వడం, అసుర సంధ్య వేళలలో నిద్రపోకపోవడం, స్నానము, సంధ్యా వందనము చేసిన తరువాత భోజనము చేయడం, తినే అన్నమును నిందించ కుండా పూజించడం, తడి కాళ్లతో నిద్రపోకపోవడం ఇవి మంచి ఆచారములు.

ఉదయించే సూర్యుడిని చూడరాదు. ఇతర స్త్రీలను వివస్త్రలుగా చూడరాదు. తన మలమును తాను చూడకూడదు. చేసిన పాపం చెబితే పోతుంది. అందుకని చేసిన పాపం దాచి పెట్టకూడదు. స్త్రీతో సంభోగించడం చాలా గుప్తంగా చెయ్యాలి. గురువులకు శుశ్రూషచెయ్యడం, బ్రాహ్మణులను పూజించడం మనిషి ఆయువును వృద్ధి చేస్తుంది. లక్ష్మీ కటాక్షము కలిగిస్తుంది. ఊర్ధ్వ లోక ప్రాప్తి కలిగిస్తుంది.“ అని చెప్పాడు భీష్ముడు.

“పితామహా! ఆధ్యాత్మ విద్య గురించి వినవలెనని కుతూహలముగా ఉన్నది. చెప్పండి.“అని అడిగాడు.

“కుమారా! మానవునిలో భూమి, నీరు, ఆకాశము, వెలుగు, గాలి అను పంచభూతములు వాటి గుణములైన శబ్దము, రసము, గంధము, చలనము, తేజస్సు, సముద్రములలో కెరటముల వలె పుడుతూ ఉంటాయి, అంతమవుతూ ఉంటాయి. ఇంద్రియములు పంచభూతములకు సాధనములుగా ఉపయోగ పడతాయి. మనస్సు అనేది ఇంద్రియములకు ఆధారంగా ఉంటుంది. బుద్ధి అనేది మనసు ఒక నిర్ణయానికి రావడానికి తోడ్పడుతుంది. ఈ విధంగా పురుషుడు విషయములను గ్రహిస్తూ ఉంటాడు.

అలా కాకుండా, పురుషుడు ఇంద్రియములను బాహ్యవిషయ ములలో

కాకుండా అంతర్ముఖంగా చేసి, మనసును కట్టడిచేసి, బుద్ధితో విషయ వాంఛలను దూరం చెయ్యవచ్చు. ఈ ఆత్మ, క్షేత్రజ్ఞుడు అనీ, భూతాత్ముడనీ, పురుషుడు అనీ, పరమేశ్వరుడు అనీ, బుద్ధిసాక్షి అనీ, జనన రహితుడు అనీ పిలువబడు తుంటాడు. పురుషుడు తనయందు తోచు విషయములను అనుభవంతో తెలుసుకుంటాడు. కాని అవి అన్ని మాయ అనీ, స్వప్నములో మాదిరి కనపడి మాయమవుతుంటాయని, అంతా మిధ్య అని, ఈ మాయ కారణం గానే ఆత్మను తెలుసుకోలేక పోతున్నాడని, తెలియక మోసపోతుంటాడు. మాయ అంటే, తెలియక పోవడం. ఈ సత్త్వ రజస్తమోగుణములు ఆ మాయకు శరీరం వంటివి. కాబట్టి రజస్తమోగుణములను విడిచి పెట్టి సత్త్వగుణమును పెంపొందించు కుంటూ జ్ఞానవంతుడై మెలగాలి. తుదకు ఆ సత్త్వగుణమును కూడా వదిలి పెట్టి ఆత్మను పరమాత్మలో ఐక్యం చెయ్యాలి.

సత్త్వగుణము ఎల్లప్పుడూ సుఖదాయకము. రజోగుణము దుఃఖ మయము. తమోగుణము బుద్ధిమాంద్యము కలిగిస్తుంది. ఈ మూడు గుణములలో లీనం కాకుండా ఉండటమే మాయను పారద్రోలడం.

ధర్మజా! ఇంక యోగము గురించి చెబుతాను విను. ఎల్లప్పుడూ మనస్సును నిశ్చలంగా ఏకాగ్రతతో ఉంచుకోవాలి. మేఘములలో మెరుపు తీగవలె, తామరాకు మీద నీటిబొట్టు వలె మనస్సు ఎల్లప్పుడూ చలిస్తూ ఉంటుంది. మనస్సుకు ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు గతి. కాబట్టి వాటిని ఒక క్రమ పద్ధతిలో నిరోధించాలి. వాటిని నిరోధించడం కష్టమే. కాని ఆయాసపడకుండా, కష్టపడకుండా సాధనతో నిరోధించాలి. యమ, నియమాదులను అభ్యసించాలి. ఆప్రకారంగా వాయు నిరోధం చేసే ప్రక్రియలో ముందు మనలోని ఆలోచనలు క్రమ క్రమేణా సన్నగిల్లి, ఆగిపోతాయి. శ్వాస క్రమబద్ధంగా ఉంటుంది. మన శ్వాస శరీరములోని అంతర్నాడి లోనుండి ప్రయాణం చేసి బ్రహ్మపదము చేరుతుంది. మనస్సు ప్రశాంతంగా

ఉంటుంది. తరువాత నిశ్చలమైన ఆనందం కలుగుతుంది.” అని చెప్పాడు భీష్ముడు.

“పితామహా! నాకు జపము ఏ విధంగా చెయ్యాలి. జపము చేసినవారికి కలుగు ఉత్తమ గతులేవి తెలుపండి.” అని అడిగాడు.

“ధర్మనందనా! ఈ విషయం గురించి పూర్వము యమునికి, మృత్యు దేవతకు, కాలమునకు, ఒక బ్రాహ్మణుడికి, ఇక్ష్వాకులకు జరిగిన సంవాదము గురించి చెప్పెదను, శ్రద్ధగా విను. వేదవిదులైన వారు ఆమోదించినది ఈ జప కర్మ. ఈ జపము చేయు వారు అత్యంత శుచిగా, ఒక సమతల ప్రదేశములో ఒక దర్భాసనము మీద కూర్చోవాలి. ధర్భలు చేతిలో పట్టుకోవాలి. మనస్సు ను నిగ్రహించాలి. ఇంద్రియములు విషయాసక్తములు కాకుండా నిరోధించాలి. మనసు లోనుంచి మత్సరము, అహంకారము, దంభము, మానము మొదలగునవి తొలగించాలి. బ్రహ్మ చర్యమును పాటించాలి. ఈ విధంగా జప కర్మను చేయు పురుషుడు సర్వలోకములలో విజయము సాధిస్తాడు. తుదకు మోక్షమును పొందుతాడు. అలా కాకుండా జప కర్మను శుచిగా కాకుండా, దుర్గుణములతో, నీచమైన ఆలోచనలతో, మనస్సు నిశ్చలంగా లేకుండా ఆచరిస్తే ముక్తి రాదు సరిగదా వాడు నరకానికి పోతాడు.

పూర్వము వేద వేదాంగ పారంగతుడైన కౌశికుడు అనే బ్రాహ్మణుడు ఉండేవాడు. అతడు అత్యంత నిష్టతో సావిత్రీ దేవిని గూర్చి జపం చేసాడు. అతని నిష్టపూర్వక జపమునకు మెచ్చి అతనికి సావిత్రీ దేవి ప్రత్యక్షం అయింది. ఏమి కావాలో కోరుకోమని అడిగింది. దానికి కౌశికుడు తనకు తాను చేసే జపంలో నిష్ట కావాలని కోరాడు. సావిత్రీదేవి అతని కి కోరిన వరం ఇచ్చింది.

“ ఓ కౌశికా! నీకు ఉత్తమ గతులు కలుగుతాయి. యముడు, కాలము, మృ

త్యువు నీ వద్దకు వచ్చి నీతో మాట్లాడుతారు.” అని చెప్పివెళ్లిపోయింది.

ఆ కౌశికుడు జప తత్పరుడై నూరు సంవత్సరములు గడిపాడు. అతని జపమునకు తృప్తి చెంది ధర్మదేవత అతని ముందు సాక్షాత్కరించింది.

“కౌశికా ! నీ జపము సిద్ధించినది. నీవు సిద్ధి పొందావు. నీవు ఈ శరీరమును విడిచిపెట్టి పుణ్యలోకములకు వెళ్లు.” అని పలికింది. దానికి కౌశికుడు ఇలా అన్నాడు. “ధర్మదేవతా! నేను చేసే తపస్సుకు నాకు ఈ దేహము అవసరము. కాబట్టి దుఃఖమునకు ఐనా ఓర్చుకుంటాను కానీ పుణ్యలోకముల కొరకు ఈ దేహమును విడిచి పెట్టను.” అని అన్నాడు.

“అదేమిటి కౌశికా! ఎప్పటికన్నా ఈ దేహము వదలవలసిందే కదా! పుణ్యలోకములు వదిలిపెట్టి ఈ దేహమును ఎందుకుకోరుకుంటున్నావు?” అని అడిగింది ధర్మదేవత.

“ ఏది ఏమైనా కానీ నా తపస్సుకు ఆలంబనం గా ఉన్న ఈ దేహమును నేను విడిచిపెట్టను!” అని అన్నాడుకౌశికుడు .

“నిన్ను పుణ్యలోకములకు తీసుకుపోవడానికి మృత్యువు, యముడు, కాలము వచ్చి ఉన్నారు చూడు.” అని పలికింది ధర్మదేవత.

అప్పుడు మృత్యువు, యముడు, కాల పురుషుడు వచ్చి తమను తాము పరిచయం చేసుకున్నారు. “నువ్వు చేసిన జపము ఫలించింది.” అని యముడు అన్నాడు. “నీకు పుణ్యలోకములకు పోవు కాలము సమీపించినది” అని కాలపురుషుడు అన్నాడు. “కాలపురుషుని ఆదేశము మేరకు నిన్ను తీసుకొని

పోవడానికి నేను వచ్చాను” అని అన్నాడు మృత్యువు.

వారి మాటలు పెడ చెవిని పెట్టిన కౌశికుడు “మీరు అడిగినది తప్ప మీకు ఏమి పని చేయగలను.” అని అడిగాడు.

ఆ సమయంలో అక్కడకు తీర్థయాత్రలు చేస్తూ ఇక్ష్వాకుడు అక్కడకు వచ్చాడు. వారందరకూ ప్రణామాలు చేసాడు. తన ఆశ్రమమునకు వచ్చిన ఇక్ష్వాకుని కౌశికుడు అతిధి గా గౌరవించాడు.

“మహారాజా! నాకు ఉన్న దాంట్లో నీకు ఏవిధంగా అతిథి సత్కారములు చేయగలను.” అని అడిగాడు. “మహాత్మా! మేము క్షత్రియులము. దానాలు చేస్తాము కాని తీసుకోము. నీకు ఏమి కావాలో అడుగు” అని అన్నాడు ఇక్ష్వాకుడు.

“ఈ లోకంలో ప్రవర్తించేవాళ్లకు దానాలు కావాలి గాని ఈ లోకం తో పనిలేని నాకు, ఏ కోరికలు లేని నాకు, నీ దానములు ఎందుకు. నీవు నా అతిధివి. నీవే అడుగు నీకేం కావాలో నేను ఇస్తాను. అయినా నీవు నా అతిధివి. నేను నీకు అతిధి సత్కార రూపంలో ఇస్తున్నాను. దానంగా కాదు.” అని అన్నాడు కౌశికుడు.

“అయితే నీకు అంతగా ఇవ్వాలని కోరికగా ఉంటే. నీవు చేసిన జపముతో కలిగిన ఫలమును నాకు ఇమ్ము.” అని అడిగాడు ఇక్ష్వాకుడు. “అలాగే. నీకు నేను చేసిన జపఫలములో సగం కావాలన్నా ఇస్తాను. పూర్తి గా కావాలన్న ఇస్తాను. నీకు ఎంత కావాలి?” అనిఅడిగాడు కౌశికుడు.

“ఇంతకూ నీ జపము యొక్క ఫలము ఏమిటి?” అని అడిగాడు ఇక్ష్వాకుడు. కౌశికుడు నవ్వి “నేను ఈ జపమును ఏ ఫలితమును ఆశించి చెయ్యలేదు. కాబట్టి

దాని ఫలము ఏమిటో నాకు తెలియదు." అని అన్నాడు. "ముందు నీవునా జప ఫలమును స్వీకరించి తర్వాత దాని ఫలితము ఏమిటో ధర్మవిదులను అడిగి తెలుసుకో" అని అన్నాడు కౌశికుడు.

"అదేమిటి కౌశికా! ఫలము ఏమిటో తెలియకుండా నేను దానం ఎలా తీసు కుంటాను. నాకు వద్దు" అని అన్నాడు ఇక్ష్వాకుడు. "ఓ భూ వల్లభా! నీవు అడిగావు. నేను ఇచ్చాను. ఇప్పుడు నువ్వు వద్దు అనడం నీకూ నాకూ సత్య వ్రతమునకు భంగం కాదా!" అని అన్నాడు కౌశికుడు.

దానికి ఇక్ష్వాకుడు నవ్వి " మేము క్షత్రియులము. మాకు యుద్ధము చేయడం క్షత్రియ ధర్మము. నీతో వాక్ రూపంలో యుద్ధం చేసాను." అని అన్నాడు "మహారాజా! నీవు ఏమి చేసావో, ఏమి చెయ్యలేదో, అది అలా ఉండనీ. నేను నా జపమును నీకు ఇస్తాను అన్నాను. నీవు తీసుకుంటాను అని అన్నావు. ఇప్పుడు వద్దు అంటున్నావు. దీని వలన క్షత్రియుడ వైన నీకు, బ్రాహ్మణుడ నైన నాకూ సత్యత్రమునకు భంగం వాటిల్లుతుంది కదా! ఇది ధర్మమా! రాజా! సత్యవ్రతమే తపస్సు. సత్యమే యజ్ఞము. సత్యమే వేదము, శాంతి, ఇంద్రియ నిగ్రహము. ఆ సత్యవ్రతమునకు భంగం వాటిల్లితే నేను నిర్మల చిత్తంతో చేసిన నిత్య అనుష్ఠానములు ఫలితం లేకుండా పోతాయి కదా!" అని అన్నాడు.

వీరి వాదనను ఆసక్తితో వింటున్న ధర్మదేవత వారిని ఇద్దరినీ చూచి ఇలా అంది. "మీలో మీకు వివాదం ఎందుకు. కౌశికుడు దానము ఇచ్చిన ఫలమును, ఇక్ష్వాకుడు సత్యవ్రతమును పాటించిన ఫలమును పొందుతారు." అని అన్నాడు.

అప్పుడు పుణ్యలోకము మానవాకృతి దాల్చి వచ్చింది. తనను తాను తెలుపుకొని "అయ్యా మీరు ఇద్దరూ వాదులాడు కోవడం ఎందుకు? మీ ఇద్ద రూ సమాన మైన ఫలితమును పొందుతారు. ఈ ప్రకారం చెయ్యండి." అని అన్నాడు.

“అయితే ఈ బ్రాహ్మణుడు కూడా నేను ఇచ్చేది స్వీకరించాలి.” అని పట్టుబట్టాడు ఇక్ష్వాకుడు.

“అయ్యా! నేను తపస్సు, స్వాధ్యాయము వీటిలో నిమగ్నమై ఉన్నాను. నాకు ఏదీ అక్కరలేదు. నేను ఏదీ స్వీకరించను” అని అన్నాడు.

“విప్రోత్తమా! నీకు సరిపోయేది నేను ఇస్తాను. నేను చేసిన సుకృతముల యొక్క ఫలమును ఇస్తున్నాను. తీసుకో” అని అన్నాడు ఇక్ష్వాకుడు.

ఇంతలో వికృత మైన వేషములతో ఉన్న ఇద్దరు తమలో తాము తగవులాడు కుంటూ అక్కడకు వచ్చారు.

“ ఈయనే మన మహారాజు” అని ఆయన ముందు నిలబడ్డారు.

రాజు వారితో “ఇంతకూ మీ వాదులాట ఏమిటి?” అని అడిగాడు.

అందులో మొదటి వాడు “అయ్యా! నేను గోదానం చేసాను. ఇతడు ఆ గోదానఫలమును తనకు ఇమ్మని అడిగాడు. నేను చేసిన గోదాన ఫలమును ఇతనికి ఇచ్చాను. ఇతడు నాకు ఇది చాలదు అని అన్నాడు. మంచి జాతి ఆవులను రెండింటిని కొన్నాడు. ఆ ఆవులను అర్హుడైన వానికి దానంగా ఇచ్చాడు. ఆ గోదాన ఫలమును నాకు దానంగా ఇస్తాను అన్నాడు. మొదట్లో తీసుకుంటాను అని అన్నాను. కానీ నాకు ఇష్టంలేదు. అందువల్ల ఆ దానము నేను తీసుకోలేదు. మా ఇద్దరికీ ఆ మూలంగా వాదులాట జరిగింది. మీరే చెప్పండి. నాకు ఇష్టం లేని దానాన్న తీసుకొమ్మని నన్ను బలవంతం చేస్తున్నాడు. ఇది ధర్మమా! మీరే తీర్పు

చెప్పండి.” అని అడిగాడు.

“దానికి రెండవ వాడు అయ్యా! ఇతను ఇచ్చిన దానము నేను స్వీకరించాను. కాని నేను ఇస్తానన్న దానమును ముందు స్వీకరిస్తాను అని తరువాత ఇతను స్వీకరించడం లేదు. ఇది పాపం కాదా! మాట తప్పడం కాదా! మీరే చెప్పండి!” అని అన్నాడు.

వారి వాదములు విన్న కౌశికుడు ఇక్ష్వాకుని చూచి “విన్నారా మహారాజా! వీరి వాదనలు. వీరి తగవు కూడా మనలాంటిదే. నీవు దానం అడిగావు. నేను ఇస్తాను అన్నాను కాని నేను ఇస్తానన్న దానము స్వీకరించ డానికి విముఖత చూపుతున్నావు. నీవు నా జపము ఫలమును స్వీకరించక పోతే నేను శపిస్తాను.” అన్నాడు కౌశికుడు.

“ఇదెక్కడి ఖర్మ. ఎన్నడూ ఎవరి ముందు చెయ్యి చాచి ఎరగను. ఇతని వద్ద నుండి దానం తీసుకొనవలసి వచ్చింది.” అని అనుకుంటూ దానం గ్రహించడానికి చెయ్యి చాచాడు.

అప్పుడు కౌశికుడు “నేను అనేక సంవత్సరములనుండి చేసిన జపము వలన లభించిన ఫలము నంతయు నీకు ధారపోస్తున్నాను.” అని ఇక్ష్వాకుని చేతిలో నీళ్లువదిలాడు.

అప్పుడు ఇక్ష్వాకుడు కౌశికుని చూచి “బ్రాహ్మణోత్తమా! నీవు ఇచ్చిన దానమును నేను తీసుకున్నాను. నేను ఆర్జించిన యాగ ఫలము నీకు ధారపోస్తాను. స్వీకరించు. అప్పుడు మనకు సమానంగా పుణ్య ఫలం దక్కుతుంది.” అని అన్నాడు.

అప్పుడు అక్కడ ఉన్న ఇద్దరు మనుషులు వారిని చూచి ౯అయ్యా మేము కామము, క్రోధము. మానుష రూపములలో వచ్చాము, ధర్మదేవత చేతను, యముని చేతను, మా చేతను మీరు పరీక్షింపబడ్డారు. ఇంక ఇవ్వడం తీసుకోడం దైవనిర్ణయాలు. మీ చేతిలో లేవు౯ అని పలికారు.

అప్పుడు కౌశికుడు ఇక్ష్వాకును చూచి ౯మహారాజా! నేను చేయు జపమునకు అధిష్ఠాన దేవత సావిత్రీదేవి. ఆమెనుండి నేను శ్రద్ధను, బలమును పొందాను. ఇంక నేను వేరు జపతపములు చేయ పనిలేదు. నీవు అందరి ఎదుట నేను ఇచ్చిన దానమును స్వీకరించావు. నాకు అవసరం ఉన్నా లేకపోయిన నేను నీ నుండి నీ పుణ్యఫలమును స్వీకరించాను. ఇంక నీ దారిన నీవు వెళ్లు.౯ అని అన్నాడు.

కౌశికుని, ఇక్ష్వాకుని ధర్మనిష్టకు సంతోషించి దేవతలు వారి మీద పుష్పవృష్టి కురిపించారు. దేవ దుందుభులు మ్రోగుచుండగా దేవతలు అక్కడికి వచ్చి వారిరువురినీ అభినందించారు. అప్పుడు ఆకాశ వాణి ఇలా పలికింది. ౯అనఘులారా! మీరిద్దరూ సిద్ధి పొందారు. మీకు ఉత్తమ గతులు కలుగుతాయి.౯ అని పలికింది.

అప్పుడు కౌశికుడు భవబంధాలు తెంచుకున్నాడు. తనవద్దకు వచ్చిన ధర్మదేవత, యముడు, మృత్యుదేవత, కాలపురుషునికి వీడ్కోలు పలికాడు. మనస్సును నియంత్రించాడు. తన శరీరములోని ప్రాణ వాయువులను కనుబొమల మధ్య నిలిపాడు. తరువాత ఆ వాయువులను తల పైభాగమున ఉన్న బ్రహ్మ రంధ్రము వద్దకు చేర్చాడు. నిశ్చలంగా కూర్చున్నాడు. ఈ శరీరాన్ని విడిచి పెట్టాడు. అతని ప్రాణ వాయువులు బ్రహ్మ రంధ్రమును ఛేదించుకొని అనంత వాయువుల్లో కలిసిపోయాయి. అతని లోనుండి ఒక ఉజ్వలమైన కాంతి వెలువడింది. ఆ కాంతికి బ్రహ్మదేవుడు ఎదురు వచ్చి స్వాగతం పలికాడు.

అపుడు బ్రహ్మదేవుడు ఇలా అన్నాడు. ‘‘నిష్టతో జపం చేసేవారికి, యోగులకు, వారి వారి పుణ్యవిశేషమున ఉత్తమగతులు కలుగుతాయి. అందులో నిష్టతో జపం చేసేవారు తమకు గా తాము ఈ శరీరం నుండి వెలువడి ఉత్తమ లోకములకు వెళతారు. కౌశికా! రా’’ అని పిలిచాడు.

తన శరీరములోని బ్రహ్మ రంధ్రమునుండి బయటకు వచ్చిన కౌశికుని ఆత్మ, ముందు బ్రహ్మ దేవుని ముఖంలోకి ప్రవేశించింది. బ్రహ్మలో ఐక్యమయింది.. తరువాత ఇక్ష్వాకు మహా రాజుకూడా తనకు తానుగా తన శరీరమును విడిచి బ్రహ్మదేవునిలో ఐక్యమయ్యాడు. ఇది అంతా చూచి దేవతలు ఆశ్చర్యపోయారు. కౌశికుని, ఇక్ష్వాకు మహారాజును పొగిడారు.

‘‘కాబట్టి ధర్మనందనా! నిష్టతో జపం చేసేవారికి కౌశికుని మాదిరి బ్రహ్మ ఐక్యము కలుగుతుంది.’’ అని చెప్పాడు.

‘‘పితా మహా! నాకు అన్ని యోగములలోకి మిన్న అయిన జ్ఞానయోగమును గురించి వినవలెనని కుతూహలముగా ఉన్నది.’’ అని అడిగాడు. అప్పుడు భీష్ముడు ధర్మరాజుడు మనువు, బృహస్పతి సంవాదము వినిపించాడు.

‘‘ధర్మ నందనా! మనువు, దేవ గురువు అయిన బృహస్పతికి నమస్కరించి తనకు జ్ఞాన యోగము గురించి వివరించమని అడిగాడు. అప్పుడు బృహస్పతి మనువుకు జ్ఞాన యోగము గురించి ఇలా ఉపదేశించాడు.

‘‘అనఘా! జ్ఞాన యోగమునకు మూలము సత్కర్మలను శ్రద్ధతో ఆచరించడమే. తనకు ఇష్టమయినది పొందుటకు ఇష్టములేనిది విడిచి పెట్టుటకు మానవుడు

కర్మలను ఆచరిస్తూ ఉంటాడు. ఆ కర్మాచరణములో మొదట సుఖం కలుగుతుంది. తరువాత అది దుఃఖంగా పరిణమిస్తుంది. కాని తాను చేసిన కర్మలకు ఫలాన్ని ఆశించకుండా ఎవరు కర్మలను చేస్తాడో అతనికి సుఖదుఃఖములు కలుగవు. కామక్రోధములు మొదలగు అరిషడ్వర్గములకు అతీతంగా ఉంటాడు. అప్పుడు అతనికి జ్ఞాన యోగం సిద్ధిస్తుంది. చివరకు మోక్షం పొందుతాడు.

పరతత్వము ఆధారము లేనిది. శబ్దరహితమైనది. రస, గంధ, స్పర్శ, రూపములు లేనిది. అందుకని అది ఇంద్రియ గోచరము కాదు. ఆ పరతత్త్వము నకు స్త్రీ పురుష నపుంసకత్వ బేధములేదు. అది జ్ఞానస్వరూపంగా వెలుగుతూ ఉంటుంది. దేదీప్యమానంగా వెలుగుతున్న దీపము తన చుట్టు ఉన్న వస్తువులను ప్రకాశింప చేయు నట్టు, ఈ జ్ఞానస్వరూపము మానవుని ఇంద్రియములను, మనస్సును ప్రకాశింపచేస్తుంది. ఇంద్రియములకు, మనసుకు పట్టిన జాడ్యములను వదిలిస్తుంది. రాజుకు మంత్రులు ఎలా కార్యనిర్వహణలో సాయ పడతారో, అలాగే ఈ జ్ఞానము ఇంద్రియములకు, మనస్సుకు అనుదినము చేయు పనులలో సాయపడుతుంది. చెట్టును మనము గొడ్డలితో నరికినా కూడా అందులో అగ్ని కనిపించదు. కాని ఆ చెట్టు కొమ్మలు ఒకదానితో ఒకటి రాసు కొన్నప్పుడు ఆ రాపిడికి అగ్నిపుడుతుంది. అలాగే మన శరీరంలో నిండి ఉన్న పరతత్త్వమును మరొక తత్త్వము సాయంతో గ్రహించాలి గాని ఈ శరీరాన్ని హింసించిగానీ, బాధపెట్టిగానీ కనుగొనలేము. మనము ఈ పరతత్త్వమును బాహ్య ఇంద్రియములతో గానీ, మనసుతో గానీ చూడలేము. అలాగని పర తత్త్వము లేదని చెప్పలేము గదా! ఎందుకంటే మన చూపు, వినికిడి శక్తి పరిమితములు. ఒక వస్తువును ముందుభాగం మాత్రం మనము చూడగలము. వెనుక భాగం చూడలేము. అంతమాత్రాన వెనుక భాగం లేకుండా పోతుందా!

మానవుడు మృగములను పట్టుకొనాలంటే వలను, చేపలను పట్టాలంటే

గాలమును, ఏనుగులను పట్టు కొనాలంటే పైన గడ్డిపరిచిన కందకమును ఉపయోగిస్తాడు. అలాగే ఈ పరతత్త్వమును పట్టుకొనాలంటే జ్ఞానమును ఉపయోగించాలి. పాము కాళ్లు మనకు కనిపించవు. కాని మరొక పాము ఆ విషయం గ్రహిస్తుంది. అలాగే జ్ఞాని మాత్రమే జ్ఞానస్వరూపమైన పరమ తత్త్వమును గ్రహించగలడు.

అమావాస్యనాడు మనకు చంద్రోదయము కాదు. అంత మాత్రాన చంద్రుడు లేడు, నాశనము అయ్యాడు అని అనగలమా! ఆ మాదిరి మనకు కనపడనంత మాత్రాన పరతత్త్వము లేదు అని అనగలమా! రాహువు మింగినపుడు మనకు సూర్యుడు కనిపించడు. రాహువు తొలగి పోగానే సూర్యుడు మనకు కనిపిస్తాడు. అలాగే మనలో ఉన్న పరతత్త్వమును అజ్ఞానము ఆవహించినపుడు అది మనకు కనిపించదు. ఆ అజ్ఞానము తొలగి పోగానే పరతత్త్వము మనకు కనిపిస్తుంది. కలుషితమైన నీటిలో మన ప్రతిబింబము కనిపించదు. అదే నిర్మలమైన నీటిలో మన ప్రతి బింబము స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. అలాగే మలినమైన మనస్సుకు పరతత్త్వము గోచరము కాదు. మనసు ప్రసన్నంగా ఉంటేనే పరతత్త్వము కనిపిస్తుంది.

ఇంద్రియ ములు తమ ఇష్టం వచ్చినట్టు బయట ప్రపంచంలో తిరుగు తుంటాయి. దాని వలన దుఃఖము కలుగుతుంది. ఇంద్రియములను నిగ్రహించి నట్టయితే, నిరంతర సుఖముకలుగుతుంది. కాబట్టి మనము ఆత్మను ఈ అరిషడ్వర్గముల బారి నుండి రక్షించుకొనాలి. మనలో ఉన్న పాపములు నశించి నట్టయితే, మనకు జ్ఞానం కలుగుతుంది. మన మనస్సు మలినము లేని అద్దము వలె ప్రకాశిస్తుంటుంది. మనము ధ్యాన యోగము చేత మనస్సును మన వశంలో ఉంచుకొనాలి. దానిని విషయ వాంఛలకు లోను కాకుండా కట్టడిచేయాలి. సత్త్వ, రజస్, తమోగుణాలకు అతీతంగా ఉండి ఆత్మను పరమాత్మలో లీనం చెయ్యాలి.

అదే పరమ పదము. దానికి మించినది లేదు.

కాని జ్ఞానమును మాయ కప్పి ఉంచుతుంది. కాబట్టి ముందు మనము ఆ మాయను గురించి తెలుసుకొనాలి. మాయ ఇలా ఉంటుంది ఇలా ప్రవర్తిస్తుంది అని చెప్పలేము. పక్షులు ఎలా పోతాయో ఏ దిక్కుకు పోతాయో ఎలా చెప్పగలము. అలాగే మాయ గురించి కూడా చెప్పలేము. మాయకు పేరు ఆకారం లేదు. సత్త్వరజస్తమోగుణములే దాని ఆకారము. అది ఇలా ఉంటుంది అని తెలుసు కోబోతే అది కనపడదు. మాయ మనకు కనపడదు. ఇతరులకూ కనపడదు. మనము సత్త్వరజస్తమోగుణములను దూరంగా పెట్ట గలిగితే మాయ దానంతట అదే తొలగిపోతుంది.

ఈ సత్త్వరజస్తమో గుణములు మన ఆత్మను నిరంతరమూ ఆవరించి ఉంటాయి. ఆత్మను వాటి నుండి వేరు చెయ్యాలంటే వైరాగ్యము అనే కొడవలితో వాటిని పూర్తిగా కోసేయాలి. మణులు, మాణిక్యములు, బంగారు పూసలు, వెండి పూసలు, మట్టి పూసలు వీటిని అన్నింటిని ఒక తాడు హారము రూపంలో బంధించి ఉంచుతుంది. అలాగే ఈ ప్రాణకోటి అన్నింటి లోనూ ఆత్మ అంతర్లీనంగా ఉంటుంది. ఒకసారవంతమైన క్షేత్రములో అనేకానేకములైన ఓషధీ మొక్కలున్నట్టు ప్రాణులలో ఉన్న బుద్ధి అనేక కర్మలకు ఆధార మవుతుంది.

భూమి కంటే జలము, జలము కంటే తేజస్సు, తేజస్సు కంటే వాయువు, వాయువు కంటే ఆకాశము పెద్దది. కాని వీటన్నిటికంటే మనసు పెద్దది. మనస్సు కంటే బుద్ధి పెద్దది. పై చెప్పినవి అన్ని కాలమునకు లోబడి ఉంటాయి. ఆ కాలాన్ని శాసించే వాడు ఈ మూడు లోకములకు అధిపతి అయిన పరమాత్మ. ఆ పరమాత్మకు ఆది, మధ్య, అంతము లేవు. అతడు అవ్యయుడు. వేదములకు అధిపతి. భవబంధముల నుండి మనలను విముక్తి చేసేవాడు. ఆ పరమాత్మ

తలపునకు, పలుకునకు అందడు. మనం చేసే కర్మలకు గోచరం కాడు. ఎవరైతే ముందు మనస్సును, తరువాత బుద్ధిని తరువాత జ్ఞానమును క్రమ క్రమంగా అంతరింప చేసిన, అక్షరుడైన జ్ఞాన మయుడైన విష్ణువు లో సాయుజ్యము పొందు తాడు. ఈ పరతత్త్వము అమృతము (చావు లేనిది), అచ్యుతము (క్షీణత లేనిది), అమలము (ఎలాంటి మలినము అంటనిది), అమేయము (ఇంత అని చెప్ప వీలులేనిది), అవ్యయము (వ్యయము లేనిది అంటే నాశము లేనిది)., అనంతము (మొదలు చివర అంటూ లేనిది). ఆ పరతత్త్వమును యమ,నియమాదులతో మనస్సును నియంత్రించి, ప్రశాంత చిత్తముతోనే కనుగొనగలము.“ అని బృహస్పతి మనువుకు పరమాత్మ తత్త్వమును ఉపదేశించాడు.“ అని భీష్ముడు ధర్మరాజుకుచెప్పాడు.

“పితామహా! నాకు పరమాత్మస్వరూపుడైన శ్రీ కృష్ణుని తత్త్వమును గురించి తెలుసుకొనవలెనని ఉన్నది.“ అని అడిగాడు.

“ధర్మనందనా! నేను నారదుడు మొదలగు మహాఋషుల వలన వినిన విషయములు నీకు చెబుతాను. శ్రద్ధగా విను.

శ్రీ కృష్ణుడు ప్రభావంతుడైన విష్ణు స్వరూపము. తన వినోదము కొరకు భూమి, ఆకాశము, తేజస్సు, నీరు, వాయువు అను పంచభూతములను కల్పించాడు. ఆ ప్రకారము కల్పించిన జలములో ఒక భవ్యమైన తల్పము మీద పడుకున్నాడు. అతని నాభినుండి ఒక పద్మము ఆవిర్భవించింది. ఆ పద్మము లో నుండి బ్రహ్మ దేవుడు ఆవిర్భవించాడు. ఆ బ్రహ్మ సంకల్ప మాత్రం చేత ఏడుగురు మానస పుత్రులను సృష్టించాడు. వారు మరీచి, అత్రి, అంగిరసుడు, పులస్త్యుడు, పులహుడు, క్రతువు, దక్షుడు. వారిలో మరీచికి కశ్యప ప్రజాపతి జన్మించాడు. కశ్యపుని వలన దేవతలు, రాక్షసులు, గరుడులు, నాగులు, మొదలగు జాతుల

వారు జన్మించారు. ఆ కశ్యప ప్రజాపతి కుమారుడు సూర్యుడు. అత్రి మహా మునికి చంద్రుడు పుట్టాడు. ఈ సూర్య చంద్రులు రాజవంశములకు మూలపురుషులయ్యారు. (శ్రీరాముడు మొదలగువారు సూర్యవంశపు రాజులు, పాండవులు,కౌరవులు చంద్రవంశపురాజులు). సూర్య వంశము, చంద్ర వంశపు రాజులు అనేకమంది ఈ దేశమును ఏలారు. దేశ కాల పరిస్థితులను బట్టి రాచ వంశములు అనేకములైన శాఖోపశాఖలుగా వర్ధిల్లాయి. ఆ రాజ వంశములు తమలో తమకు ఉన్న విభేధముల వలన యుద్ధములు చేసుకున్నారు. ఆ యుద్ధముల కారణంగా విష్ణువు జనక్షయము చేస్తూ భూభారము తగ్గిస్తూ ఉన్నాడు.

ఆ దేవదేవుడు వాసుదేవ, సంకర్షణ,ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధుడు అనే నాలుగు దివ్య రూపములతో దివ్య నామములతో వినోదించాడు.” అని చెప్పి భీష్ముడు పక్కనే నిలబడి ఉన్న శ్రీ కృష్ణుని చూపించి “ధర్మనందనా! ఈ దివ్య పురుషుని ఒక సామాన్య మానవునిగా చూడటం మన అజ్ఞానం. ఈ శ్రీ కృష్ణుడు భక్త పరాధీనుడు. తన కరుణా కటాక్ష వీక్షణముల ద్వారా తన భక్తు ల కోర్కెలు తీరుస్తూ ఉంటాడు.” అని చెప్పాడు.

అప్పుడు ధర్మనందనుడు శ్రీ కృష్ణునికి భక్తితో నమస్కరించాడు.

“ఓ పితామహా! ఎవ్వని తలుచుకుంటే మానవుడు పరమాత్మ సిద్ధి పొందుతాడు. ఏ ఉపాయంతో ఆ పరమాత్మ చింతన మానవునికి అలవడుతుంది. దయ చేసి చెప్పండి.” అని ప్రార్థించాడు.

“ధర్మనందనా! ఈ విషయం గురించి నేను పూర్వము నారదుని వలన వినిన తత్త్వమును నీకు ఉపదేశిస్తాను.” అని భీష్ముడు మనసులో నారద మునీంద్రుని, అక్షరుడైన మహా విష్ణువును స్మరించుకొని ఇలా చెప్పసాగాడు.

“ఒక సారి నారదుడు విష్ణుదేవుని స్మరించి ఇలా అడిగాడు. దేవదేవా!

మోక్షమును పొందగోరు జనాలు నిన్ను ఏ విధంగా తలుస్తారు. ఏ జపం చేస్తారు. నాకు తెలపండి అని అడిగాడు. అప్పుడు విష్ణుదేవుడు నారదునితో ఇలా అన్నాడు.

"నారదా! నన్ను ధ్యానించ డానికి మూడు లక్షణాలు కలిగి ఉండాలి.మొదటిది పరమ భక్తి, రెండవది నిర్మలమైన శ్రద్ధ, మూడవది ఇంద్రియ నిగ్రహము. ఆ మూడు లక్షణములు విష్ణువును ధ్యానించడానికి ముఖ్యంగా ఉండాలి. కల్మషహృదయం లేని వాడికి పై మూడు లక్షణములు సులభంగా అలవడుతాయి. మనసులో ఉన్న కల్మషం పోవడానికి అనుక్షణం నన్ను స్మరించడం ఉత్తమమైన మార్గం.

ముందు ఓంకారంతో మొదలైన "నమః" అనే పదము దగ్గర, ఆరు గుణములతో కూడిన ఐశ్వర్య వాచకము, ఈశ్వర స్వభావాలను గూర్చి చెప్పే శబ్దములు ఒక క్రమంలో కూరిస్తే అది మంత్రం అవుతుంది. ఈ మంత్రమును మానవులు నిశ్చలమైన మనస్సుతో శ్రద్ధతో జపించాలి.తరువాత "అనుస్మృతి"ని పఠించాలి. దాని వలన మానవులకు ధర్మార్థ కామ మోక్షములు సిద్ధిస్తాయి.

తరువాత విష్ణువు నారదునికి అనుస్మృతి గురించి ఇలా చెప్పాడు.

అవ్యక్తుని, శాశ్వతుని, అఖిలప్రభవభూమిని, భక్తి వత్సలుడిని, విష్ణువును, పరమపురుషుని, అక్షయుని చేతులుజోడించి ఆశ్రయించెదను. పుండరీకాక్షుని, భువనసాక్షిని, నిత్యుని, పురాణ పురుషుని ప్రార్థిస్తాను. పరుని, సహస్రాక్షుని, అక్షరుని,లోకైకనాథుని, భవ్యుని కొలిచెదను.

భూతభవ్యభవత్ప్రభుని, సర్వతో ముఖుని, భూత సంప్రవర్తిని, అమృతుని, అచ్యుతుని, అనంతుని,హృషీకేశుని, రవిసహస్రనిభుని, హిరణ్యగర్భుని, అబ్జనాభుని, సత్యుని, ఆద్యంత రహితుని, భూగర్భుని, ప్రభువుని, భక్తిగమ్యుని, ధ్యానిస్తాను.

అచలుని, సూక్ష్ముని, వరేణ్యుని, సహస్రశీర్షుని, అభయకారుని, అశీర్షుని, నారాయణుని, సనాతనుని, యోగమూర్తిని, లోకాతిరిక్తుని, ధ్రువుని, ఈశ్వరుని, హరిని, భక్తితో కొలుస్తాను. ఈ చరాచర జగత్తుకు ఎవడు అధిపతో, ఎవని నాభినుండి పుట్టిన పద్మములో నుండి బ్రహ్మ ఉద్భవించాడో, ఈ జగములన్నియు ఎవ్వని వలన సృష్టింపబడ్డాయో, ఆ ముకుందుని నేను ఎల్లప్పుడూ కొలుస్తాను.

స్థావరములు (చలించనివి), జంగమములు (చలించేవి) బ్రహ్మ దేవుడు, మహా ప్రళయములో లయమైపోగా, ఎవ్వడు శాశ్వతంగా నిలిచి ఉంటాడో ఆ నిత్యసత్యస్వరూపుడు అయిన విష్ణువును నియమంతో కొలుస్తాను. కాల పురుషుడు, పర్జన్యుడు (మేఘములు), భూమి, పంటలు, మనం పనిచెయ్యడం, ఏపనీ చెయ్యకపోవడం, అన్నీ తానే అయి లీలలు చేసే ఆ వసుదేవ సుతుని నేను కీర్తిస్తాను.

ఎవ్వని వలన అగ్నికి, సూర్యునికి, చంద్రునికి, గ్రహములకు, నక్షత్రములకు, తేజస్సు కలుగుతుందో, ఆ స్వయం ప్రకాశకుని నేను కొలుస్తాను.

(ఇక్కడ ఒక పద్యం ఉంది.
నాలుగింటను రెండియు నాలుగింట, రెంట, ఐదింట మఱియును రెంట
వేల్చి యజ్ఞశీలు రారాధించునట్టి విష్ణు డిష్టదాయి ప్రసన్ను డయ్యెడుమనాకు.
ఇదీ పద్యం. దీనికి మామూలు అర్థం చెప్పాలంటే నాలుగు అక్షరములతో, తరువాత రెండు అక్షరములతో, తరువాత ఐదు అక్షరములతో మరియు రెండు అక్షరములతో కూడిన మంత్రములతో యజ్ఞము చేసే యజ్ఞశీలురు ఆరాధించునట్టి విష్ణుమూర్తి, కోరినకోర్కెలు తీర్చేవాడు నాకు ప్రసన్నుడగుగాక అని అర్థం. కాని ఆ అక్షరాలు ఏమిటో తిక్కనగారు చెప్పలేదు. ఈ సందర్భంలో నేను మా గురువుగారిని సంప్రదించాను. వారి సాయంతో ఈ వివరణ ఇస్తున్నాను. వారికి నా కృతజ్ఞతలు.

ఈ పద్యమునకుమూలము కృష్ణయజుర్వేదము (తైత్తిరీయ సంహిత) ప్రథమ కాండ--షష్ఠప్రశ్న లో 11వ అనువాకము. ఈ మంత్రము ఇలా ఉంది.

౯ఆశ్రావయేతి చతురక్షరమస్తు శ్రౌషడితి చతురక్షరం యజేతి ద్వ్యక్షరం యేయజామహ ఇతి పఞ్చాక్షరం ద్వ్యక్షరో వషట్కార ఏషవైసప్త దశః ప్రజాపతి.

పై మంత్రమునకు అర్థం.

ఆశ్రావయ ఇతి చతురక్షరం= యజ్ఞమునకు ఆధ్వర్యము వహించే అధ్వర్యువు
ఆగ్నీధ్రుడికి ౯ఆశ్రావయ౯ (నాలుగు
అక్షరములు)(యజ్ఞ కార్యమును ౯వినిపించు౯)
అని అన్నప్పుడు

అస్తు శ్రౌషట్ ఇతి చతురక్షరం= ఆగ్నీధ్రుడు ౯అస్తు శ్రౌషట్౯ (నాలుగు
అక్షరములు) (౯సరే వినండి౯) అని అంటాడు.

యజ ఇతి ద్వ్యక్షరం= అప్పుడు అధ్వర్యుడు హోతలతో ౯యజ౯
(రెండు అక్షరములు) (యజ్ఞం చెయ్యండి) అని
అంటాడు.

యేయజామహ ఇతి పఞ్చాక్షరం= ౯యే యజా మహే౯ (ఐదు
అక్షరములు)అప్పుడు హోతలు
యాజ్యలను చదువుతూ యజ్ఞాన్ని
చేస్తారు.

ద్వ్యక్షరో వషట్కార= ౯వషట్౯ అని (రెండు అక్షరములు)

ఉచ్ఛరిస్తూ హవిస్సులను అగ్నిలో
అర్పిస్తారు.
ఏపద్దై సప్త దశః ప్రజాపతిః= ఈ 17 అక్షరములు ప్రజాపతి అంటారు.

యజ్ఞములలో పైన చెప్పిన కర్మకాండను జరిపి మంత్రములతో దేవతలను తృప్తిపరుస్తారు. విష్ణుదేవునికి ప్రియమైన మంత్రములను ఉచ్ఛరిస్తూ యజ్ఞములను చేస్తే వారు కోరినకోరికలు నెరవేరుతాయి. ఆ మంత్రములకు నిర్ణీతమైన సంఖ్యలో అక్షరములను నిర్దేశించారు. అవే ఈపద్యంలో చెప్పబడ్డాయి.

నాలుగింటను అంటే నాలుగు అక్షరములు కలిగిన మంత్రము. ఆశ్రావయ. మరలా నాలుగింట. అంటే మరలా నాలుగు అక్షరములు కలిగిన మంత్రము. అస్తుశ్రౌషట్. తరువాత రెండు అక్షరములు కలిగిన మంత్రము యజ. తరువాత మంత్రము ఐదు అక్షరములు కలవి. యే యజా మహే. మఱియు రెంట అంటే రెండక్షరముల మంత్రము వషట్. పై మంత్రములు విష్ణువుకు ప్రీతి అయిన మంత్రములు.)

ఇంకా విష్ణుమూర్తి యజ్ఞధరుడు. పంచయజ్ఞుడు అనగా పంచ యజ్ఞ స్వరూపుడు. (పంచ యజ్ఞములు..వేదపఠనము,వైశ్వదేవము,అతిథిపూజ, పితృ తర్పణము,భూతబలి). లక్ష్మీదేవికి నిలయమైన వాడు, యోగమునకు ఆధారమైనవాడు, వేయేల, ఈ జగత్తు సర్వమునకు ఇష్టమైన వాడు అయిన విష్ణుదేవుని నేను ఆశ్రయించెదను. అగమునుని అనగా నిశ్చలమైన వాడిని, పాంథుని అనగా ఎప్పుడూ నడుస్తూ ఉండేవాడిని, అఖిల జగద్ధరణ పరుని అనగా సకల లోకములను ధరించిన వానిని, నిరాకారుని, సాగరమంత పరిజ్ఞానము కలవానిని, ఐదు కాలముల గురించి ఎరిగిన వాడిని, అన్ని గుణములు తన యందే

కలవాడిని, ఏ గుణమూ లేని వాడిని, నేను భక్తితో కొలుస్తాను.

కంటికి కనిపించే వాటికి కారణమైన వాడిని, కంటికి కనిపించని వాటికి ఆవల ఉండే వాడిని, అత్యంత వాక్చాతుర్యము కల వానిని, భక్త పరాధీనుని, అన్ని శుభములు కలిగించేవాడిని నేను స్తుతి చేస్తాను. జ్ఞాన యోగములో, ధ్యానయోగములో నిమగ్నమైన వారు, జితేంద్రియులైన వారు ఎవనిని పొందితే మరలా పునర్జన్మ పొందరో అతని శరణు జొచ్చి నేను బతుకుతాను.

ఎవ్వడైతే ఈ సమస్త లోకములను తన అంశతో నిర్వహిస్తున్నాడో, ఆ దయాకరుని, ఆపద్మనాభుని నేను స్తుతిస్తాను. అయిదు రకములైన ఈ ప్రకృతిని తన ఐదుముఖములతో అనుభవించు క్షేత్రజ్ఞుని, సత్త్వ, రజస్తమోగుణములను లీలగా అనుభవించు మహానుభావుని, ఆత్మాను సంధానము చేసుకుంటాను. జ్ఞానులైన సాంఖ్యులు, యోగ పురుషులు ఎవ్వని సాక్షాత్కారం పొంది తిరిగి రాని లోకములు పొందుతారో, ఆ పరమాత్మను నేను తలుస్తాను. సూర్యుని లో లీనమై వెలుగుతూ, చంద్రుని లో ఉండికూడా ఆ చల్లదనానికి లోనుగాకుండా ప్రకాశించే ఆ అంతరాత్ముని నేను భజిస్తాను. సూర్యునితో, చంద్రునిలో, తారలలో నిత్యము సుస్థిరముగా నిలిచి ఉండే తేజోమయ తత్త్వమును నేను దర్శిస్తాను.

గుణములకు ఆది యైన వాడు, నిర్గుణములకు కూడా ఆదియైన వాడు, అసలు రూపమే లేని వాడు, లక్ష్మీమనోవల్లభుడు, అజుడు(పుట్టని వాడు), సూక్ష్ముడు(అత్యంత సూక్ష్మమైనవాడు), అంతటా నిండి ఉన్న వాడిని, నాకు ప్రసన్నుడయ్యేటట్టు ప్రణుతిస్తాను. ఎక్కడ చూచినా నీ తలలు, నీ కళ్లు, నీ ముఖములు కనపడే నిన్ను, నిర్మలుడివి, నిర్వికారుడివి, సర్వ సాక్షివి అయిన గోవిందుని నేను కొలుస్తాను.

ఓ నారాయణుడా! నిన్ను తెలుసుకుంటే గానీ ఈ సంసారమునుండి విముక్తి కలగదు. నీవేమో మా మనస్సుకు, ఇంద్రియములకు కనపడవు. ఇంక నేను ఏమనుకోవాలి.నాకు ఏది దిక్కు? సిద్ధులు, రోషము, కామము, రాగద్వేషములు వదిలి పెట్టి అత్యంత భక్తితో ఏకాగ్రచిత్తంతో తమ తమ మనస్సులలో నిన్ను నిలుపుకొని సేవిస్తారు. ఎవరైతే ఫలాపేక్ష లేకుండా కర్మలు చేస్తారో, ఆ కర్మఫలములను తమ జ్ఞానాగ్నిలో దగ్ధం చేస్తారో, ద్వంద్వములకు అతీతంగా జీవితం గడుపుతారో వారే నిన్ను కనుగొంటారు.

అన్ని దేహములలో నీవే ఉంటావు. కానీ నీకు ఒక దేహము అంటూ లేదు. అఖిల దేహములు నీవే. ద్వందాతీతులయిన యోగులను సదారక్షిస్తూ ఉంటావు. ఈ ప్రకృతి, బుద్ధి, అహంకారము, సమస్తభూతములు, ఇంద్రియములు అన్ని నీ వలననే ప్రకాశిస్తున్నాయి. నీ వలననే నడుస్తున్నాయి. పైన చెప్పిన వాటి అన్నింటిలో నీవు నిండి ఉన్నావు. ఈ సృష్టి సమస్తంలో నీవు ఉన్నావు. నీలోనే ఈ సమస్త సృష్టి ఒదిగి ఉన్నది. నీ మహిమ వలననే ఏకత్వములో భిన్నత్వము, అందులోనే అనేకత్వము ప్రకాశిస్తున్నాయి.

ఒకే దండలో అనేక మణులు దారముతో బంధింపబడి ఉన్నట్టు ఈ చరాచర జగత్తులో ఉన్న అన్ని భూతములలో నీవు ఉన్నావు. నీకు కారణము అంటూ లేదు. అంటే నీ పుట్టుకకు కారణము లేదు. అసలు పుట్టుకే లేదు. కాని అన్నింటికి కర్తవు, ఈ భూతకోటిని సృష్టించే వాడవు, అన్నిటిని భుజించే వాడివి నీవే. తత్త్వము, అతత్త్వము నీవే. ఈ చరాచర జగత్తులో ఉన్న అఖండ చైతన్యము నీవే. అందరిలో ఉన్న కూటస్థ చైతన్యము నీవే.

ఓ ముకుందా! నాకు ఒకరంటే ప్రియము, మరొకరంటే ద్వేషము లేదు. ఈ భూమిమీద ఉన్న అందరూ నాకు సమానమే. నాకు బుద్ధి, అహంకారము,

యుక్తి, సత్త్వ,రజస్తమోగుణములు లేవు. ఏ పనీ చెయ్యాలని లేదు. ధర్మాధర్మములు, ఇంద్రియ లోలత్వము, విషయ వాంఛలు లేవు. నాకు ఈ బాధ నుండి, మరణమునుండి మోక్షము ప్రసాదించు దేవా. నిన్నే శరణు వేడుతున్నాను. నా మీద కరుణ చూపించు. నా యొక్క జ్ఞానేంద్రియములను, కర్మేంద్రియములను పంచభూతములలో కలిపి నన్ను కటాక్షించు.

గోవిందా! ఈ పంచభూతాత్మకమైన శరీరంలో ఉన్న జలము, జలము లోనూ, అగ్ని అగ్నిలోనూ, వాయువు వాయువులోనూ, ఆకాశతత్త్వము ఆకాశము లోనూ, చిత్తము చిత్తములోనూ, అహంకారము అహంకారములోనూ, కలిపి, ఈ వ్యక్తమయిన శరీరమును అవ్యక్తములోనికి చేర్చి, నాలో ఉన్న సత్త్వ, రజస్తమో గుణములను, అందుకు కారణభూతమైన తన్మాత్రలను నశింపచేసి, నాకు పరమ పదమును ప్రసాదించు దేవా. నన్ను నీలో ఐక్యము చేసుకో! ఈ లోకములోనికి రావడం పోవడం అనే రాకపోకల నుండి (జనన మరణ మనే చక్రము నుండి) నన్ను విముక్తుడిని చెయ్యి దేవా!

నేను హరి యందు, నా యందు హరి ఒకరిలో ఒకరం లీనమై ఉన్నాము. ఆ హరి మహిమ చేత మా ఇరువురికి నాశము లేదు. నాకు సతతమూ నిన్నుకొలిచే భక్తి భావము కలిగించు దేవా! నేను పూర్వ జన్మలలో చేసిన పుణ్యఫలములు నాకు చేరేట్టు చూడు. నేను వాటిని అనుభవించి ఋణవిముక్తుడనయ్యేదను. ఓ వాసుదేవా! నిను నేను ఎల్లప్పుడూ మనసులో తలుస్తాను. నీవుకూడా నన్ను నీ వాడుగా వాత్సల్యంతో కాపాడాలి.

వాసుదేవా! నన్ను మరిచిపోవద్దు సుమా! నిన్ను సదా నా యందే నిలుపుకుంటాను. అవ్యయుడవు, సనాతనుడవు, అగ్రాహ్యుడవు, చిన్మయుడవు అయిన నిన్ను పునరావృత్తిలేకుండా ఉండటానికి అనుదినమూ స్మరిస్తాను.

పరమాత్ముని, నారాయణుని, ఆది అంతము లేని వాడిని, భక్తసులభుడిని, షడ్డైశ్వైర్యములు కలవానిని, ఎల్లప్పుడూ నమస్క రిస్తాను. సర్వకాల సర్వావస్థల యందును నిన్ను విశిష్ట భక్తితో జపించిన వాడు సకలపాపములనుండి శాంతి పొందుతాడు. అవ్యయానంద పదవి పొందుతాడు.

అన్ని కల్మషములను ధ్వంసము చేసే ఈ విష్ణు అనుస్మృతిని, యజ్ఞము చేసేటప్పుడు,దానము చేసేటప్పుడు ఎవ్వడు పఠిస్తాడో వాడు ప్రాజ్ఞుడైనను, అజ్ఞానియైనను, తగిన ఫలమును శతాధికంగా(నూరింతలు) పొందుతాడు. ఈ అనుస్మృతిని దేవతా పూజలలోనూ, పితృకార్యములలోనూ, పరమ నిష్ఠతో చదువుతారో, అతనికి పుణ్యలోకములు కలుగుతాయి. అదే కాకుండా, ఈ అనుస్మృతిని అమావాస్య, పౌర్ణమి రోజులలో ఇతరులకు చదివి వినిపించిన, అతడికి సర్వ సంపదలు కలుగుతాయి. ఈ అనుస్మృతిని ఎవరన్నా చదువుతుంటే విని, భగవంతునికి నమస్కరిస్తే, అతడు అంటరాని వాడైనా, హీనకులజుడైనా, అతనికి ఉత్తమగతులు కలుగుతాయి. ఇంక ఉన్నత జాతుల గురించి చెప్పేది ఏముంది?" అని విష్ణు మూర్తి నారదునికి చెప్పాడు.

ఇంకా విష్ణుమూర్తి నారదునితో ఇలా అన్నాడు. "ఓ మునీంద్రా! మానవునికి కర్మఫలములన్ని అంతమయ్యేవే! తుదకు ముక్తి పొందుతాడు. అన్ని దానములకంటే జ్ఞాన దానము గొప్పది. ఒక జ్ఞాని మరొక అజ్ఞానికి జ్ఞానబోధ చేస్తే అది భూదానము కన్నా గొప్పది. కాబట్టి నారదా! నేను నీకు చెప్పిన ఈ జ్ఞానమును నీవు పరిశుద్ధ హృదయులకు అందరికీ బోధించు. పుణ్యాత్ము లందరికీ జ్ఞానమును ప్రసాదించు. ఓ నారదా! వేయి అశ్వమేధయాగములు చేసినా పొందలేని పరమ పదమును, నా యందు నిర్మలమైన భక్తితో మానవులు పొందగలరు.

"ధర్మ నందనా! నారదునికి విష్ణువుస్వయంగా చెప్పిన విషయములన్ని నేను

నీకు చెప్పాను. నీవు కూడా నారదుని వలెనే ఆ పరమాత్ముని ఏకాగ్రచిత్తుడవై భక్తితో, శ్రద్ధతో భజించి కృతార్థుడవు కమ్ము. కోరిన వరములు ప్రసాదించే ఈ “అనుస్మృతి” ని జపించి నందువల్ల, పఠించి నందువల్ల, బుద్ధి పెరుగుతుంది. దుఃఖములు నశిస్తాయి. బంధములన్ని తొలగిపోతాయి. నిత్యము శుభం కలుగుతుంది.” అని చెప్పాడుభీష్ముడు.

అది శ్రద్ధతో విన్న ధర్మరాజు భీష్మునికి భక్తితో నమస్కరించాడు.

“ పితామహా! నాకు మోక్ష మార్గమును ఉపదేశించు” అని కోరాడు.

“ధర్మనందనా! వార్ష్ణేయ అధ్యాత్మము అను కథ ఒకటి ఉన్నది. అందులో నీకు తగిన సమాధానం దొరుకుతుంది. పూర్వము వార్ష్ణేయుడు అనే పేరుగల ఒక మాన్యుడైన మునీశ్వరుడు ఉండేవాడు. ఒక రోజు ఆ ముని సుఖాసీనుడై ఉండగా అతని శిష్యుడు గురువు గారి పాదములకు నమస్కరించి “గురువుగారూ! మీరునాకు మోక్షమార్గమును ఉపదేశించండి” అని అడిగాడు.

“కుమారా! నీకు భక్తి, జ్ఞానముసమృద్ధిగా ఉన్నాయి. నీవు మోక్ష మార్గము ఉపదేశముపొందుటకు యోగ్యుడవు. కాబట్టి సావధానంగా విను. ఈ కాల చక్రము నిరంతమూ తిరుగుతూ ఉంటుంది. ఇది ఎప్పుడు తిరగడం మొదలెట్టిందో తెలియదు. ఎప్పుడు ఆగి పోతుందో తెలియదు. ఈ కాలక్రమములోనే సృష్టి లయము నిరంతరమూ జరుగుతూ ఉంటాయి. ప్రళయ కాలంలో ఈ సృష్టిమొత్తం నాశనమవుతుంది. పరమాత్మ మాత్రం మిగిలి ఉంటాడు. తిరిగి సృష్టి ప్రారంభం అవుతుంది. అప్పుడు సమస్త భూతజాలము ఆవిర్భవిస్తుంది.

మునిపుంగవులు పరమాత్మ నుండి సర్వ వేదములు, సకల శాస్త్రములు

పొందుతారు. ఆ ప్రకారంగా వేదశాస్త్రములను పరమాత్మనుండి పొందిన తరువాత జ్ఞానులు లోకములోని జనులు ఆచరించుటకు న్యాయశాస్త్రము మొదలగు శాస్త్రములను, అనుష్ఠించ వలసిన ఆచారములను, వ్యవహారములను విశదీకరిస్తారు. ఈ శాస్త్ర పరిజ్ఞానము దేవతలకు, మునులకు దుర్లభము. ఆ పరమాత్మకు మాత్రమే ఈ పరిజ్ఞానము ఉంది. సకల దుఃఖములకు పరమ ఔషధమైన ఈ శాస్త్రపరి జ్ఞానము పరమాత్మ కరుణ వలన పొందారు. క్రమ క్రమంగా గురు శిష్య పరంపరగా ఆ శాస్త్ర పరిజ్ఞానము లోకములో విస్తరించింది. ప్రకృతి పురుషుల సమ్మేళనంతో చైతన్యం ఉద్భవించింది. ఆ చైతన్యం నుండి బుద్ధి ఉద్భవించింది. ఆ బుద్ధి నుండి అహంకారం పుట్టింది. ఆ అహంకారము చిత్తమును ఆశ్రయించి ఉంటుంది. ఈ అహంకారము నుండి ఆకాశము, ఆకాశము నుండి వాయువు, వాయువు నుండి తేజస్సు, తేజస్సు నుండి జలము, జలము నుండి భూమి ఆవిర్భవించాయి.

పైన చెప్పిన బుద్ధి అనే దానిని మహాతత్త్వము అని కూడా అంటారు. ఆ మహా తత్త్వము నుండి జ్ఞానేంద్రియములు ఐదు, కర్మేంద్రియములు ఐదు, వీటితో అనుభవించే శబ్ద,స్పర్శ, రూప,రస,గంధములు ఐదు, మనస్సు ఒకటి, మొత్తము పదహారు వికృతులు ఏర్పడ్డాయి. ఈ పదహారు వికృతులు పరమాత్మకు శరీరంగా భాసిల్లుతాయి. పరమాత్మ ఉనికికి సాధనములుగా ఉపకరిస్తాయి.

కుమారా! ఈ మానవ శరీరము తొమ్మిది ద్వారములతో నిర్మింప బడిన ఒక పుణ్యమైన నగరము. ఈ నగరంలో పరమాత్మ మనకు ఊహకందని రీతిలో వ్యాపించి ఉంటాడు. మన శరీరంలో ఉన్న ఆ పరమాత్మను పురుషుడు అంటారు. (ఇది పురుషుడు, స్త్రీ అనే అర్థంలో కాదు. అన్ని జీవరాసులలో ఉండే పరమాత్మను పురుషుడు అంటారు). ఆ పురుషుడు అమరుడు (చావు లేని వాడు), అవ్యయుడు (నశించని వాడు),అజరుండు (జర అంటే ముసలితనము లేని వాడు), అమేయుడు (మొదలు తుది లేని వాడు, అమలస్వభావుడు (నిర్మలమైన

స్వభావము కలిగినవాడు). చెట్టు నందు అగ్ని దాగి ఉన్నట్టు, ఈ పురుషుడు మన శరీరంలో నిండి ఉంటాడు. ఎలాగైతే చెట్టు కొమ్మలు ఒకదానికి ఒకటి రాజుకుంటే నిప్పుపుట్టినట్టు, మానవుడు తననుతాను మథించుకుంటేనే గాని ఆ పురుషుడు కనిపించడు. ఆ పురుషతేజము యోగమథనంతో కనిపిస్తుంది. ఆ పురుషతేజము వలననే మనము వింటున్నాము, చూస్తున్నాము మొదలగుపనులు చేస్తున్నాము.

కుమారా! ఈ భూతకోటి అవ్యక్తము నుండి వ్యక్తమవుతున్నాయి (పుడుతున్నాయి). పెరుగుతున్నాయి. నశిస్తున్నాయి. పుట్టడం,పెరగడం, నశించడం... వీటికి పురుషుడు సాక్షీభూతుడుగా ఉంటున్నాడు. (పురుషుడు పుట్టడు, పెరగడు, నశించడు. అవి అన్నీ ఈ దేహానికే. ఆత్మకు కాదు అని భావము) కాలము ఒక చక్రము లాగా తిరుగుతూ ఉంటుంది. దానికి ఏడు అంచులు ఉన్నాయి. అవ్యక్తము దానికి కేంద్రము. 16 వికారములు దాని చుట్టు ఉన్న వలయములు. దాని మీద శాశ్వతమైన ఆత్మ అధిష్టించి ఉంటుంది. తత్త్వ దృష్టితో చేసినట్టయితే ఈ చరాచర జగత్తు ఈ కాలచక్రమునకు లోబడి ఉంటుంది. మానవుడు తన దైనందిన కార్యక్రములు నిర్వర్తించునపుడు సత్త్వ, రజస్తమో గుణములు ఆత్మను ఆవరిస్తూ ఉంటాయి. కాని విజ్ఞుడైన వాడు వాటికి లోబడక వివేకంతో సంచరిస్తాడు.

ఈ లోకంలో వేదాంత విదులు అరుదుగా ఉంటారు. వారు ప్రవృత్తి లక్షణములతో ధర్మాచరణము చేస్తుంటారు. మామూలు మానవులు నివృత్తి (ప్రాపంచిక) సుఖములలో మునిగి తేలుతుంటారు. అందువలన వారు పుణ్యాత్ములు కాలేరు. ఆర్యులైన వారు ప్రవృత్తి లక్షణములతో ఉన్న కార్యములను చేస్తూ కూడా, కామము, క్రోధము,భయము మొదలగు నివృత్తి లక్షణములను విడువలేరు. ఎంతటి శాంతమూర్తికైనా దేహాభిమానము విడువక పోతే కామ, క్రోధ, లోభములను విడవడం కష్టం. కాబట్టి వేదాంత విదులకు ముందు

దేహాభిమానము పోవాలి.

ఈ సంసారము ఒక అరణ్యము వంటిది. మానవుడు అత్యంత కుతూహలంతో ఆ అరణ్యములోనే తిరుగుతుంటాడు. ఎంత దూరము ప్రయాణము చేసినా ఆవల వైపుకు చేరుకోలేడు. మనకు జబ్బు చేస్తే ఎలా గైతే ఔషధము వేసుకుంటామో అలాగే ఈ దేహాభి మానము, మోహము పోవడానికి సత్యము, శౌచము(పరిశుభ్రత), శమము (శాంతి), దమము (ఇంద్రియములను అదుపులో ఉంచుకోవడం) పాటించాలి.

భూమి, ఆకాశము, నీరు, తేజస్సు, వాయువు అను పంచ భూతములకు, జ్ఞానేంద్రియములకు, కర్మేంద్రియ ములకు, సత్త్వరజస్తమోగుణములకు, ఈ జగముల నేలే అధిపతులకు అందరికీ అహంకారము నివాస స్థానము. స్మృతి, సంప్రీతి, ప్రసన్నత మొదలగునవి సత్త్వగుణము వల్లకలుగుతాయి. రాగ ద్వేషములు, లోభము, రోషము మొదలగు నవి రజోగుణము వలన కలుగుతాయి. దర్పము, శోకము మొదలగునవి తామస గుణములు. జ్ఞాన సముపార్జనకు ఈ మూడు గుణములు అవరోధములు. కాని ముందుగా రజస్తమోగుణములు విడిచి పెట్టి మనసును సత్త్వగుణ ప్రధానముగా చెయ్యాలి. ఎందుకంటే మనస్సు సత్త్వగుణ ప్రధానమైతే రజస్తమోగుణములు నశించిపోతాయి. సత్త్వగుణము జ్ఞాన సముపార్జనకు దోహదం చేస్తుంది.

మనం చేసే పనులన్నీ మనలో ఉన్న అహం కారము తో చేస్తాము. మనం చేసే పనుల వలన దేహానికి బయట ప్రపంచంతో సంబంధం కలుగుతుంది. ఈ సంబంధమే తిరిగి జన్మ ఎత్తడానికి కారణమవుతుంది. జన్మ అంటే పురుషుడి శుక్లము, స్త్రీ శోణితము తో కలిసి పిండముగా రూపుదిద్దుకోవడమే. తల్లి గర్భ వాసంలో, మూత్రపురీషములలో పొర్లుతూ, నవమాసములు పెరిగి, తరువాత బయటకు

వచ్చి ఈ సంసార బంధములో చిక్కుకొని దుఃఖములో మునిగి పోతున్నాడు మానవుడు.

అసలు ఈ సంసార బంధమునకు మూలము ఆశ అనే తీగ. ఆ తీగ స్త్రీ అనే కొయ్యను పట్టుకొని పాకుతూ ఉంటుంది. ఈ సత్యం గ్రహించి, ఆశ అనే తీగను మొదట్లోనే త్రుంచి, మోక్ష మార్గంలో పయనించాలి. మనలో ఉన్న జ్ఞానమునకు అజ్ఞానమునకు మూలము మన బుద్ధి. మనలో ఉన్న నేను, నాది, నేను చేస్తున్నాను అనే అహంకారమును శ్రుతులు 'జీవుడు' అని వ్యవహ రిస్తుంటాయి. ఆ జీవుడు కాలమునకు లోబడి ఇంద్రియములతో కర్మలు చేస్తుంటాడు. ఈ ఇంద్రియములు రాగముతో కూడిన మనస్సుతో కలిసి భోగములు అనుభవిస్తుంటాయి. ఈ రాగద్వేషములు విడిచి పెడితే గాని సంసారము నుండి విముక్తి కలగదు.

ఈ చరాచర జగత్తులో మానవ జన్మ ఉత్తమమైనది. మానవులలో బ్రాహ్మణులు ఉత్తములు. ఆబ్రాహ్మణులలో వేదమంత్రములు అధ్యయనము చేసినవారు శ్రేష్టులు. వారిలో కూడా జ్ఞాన సముపార్జన చేసిన వారు ఉత్తమోత్తములు. నరునకు జ్ఞానము కన్ను వంటిది. జ్ఞాన హీనుడు గుడ్డివాడితో సమానము. మానవుడు ఆచరించు ధర్మములలో క్షమ, సత్యము, శౌచము మంచి ధర్మములు. బ్రహ్మ చర్యము అత్యుత్తమ ధర్మము. మానవుడు పై చెప్పిన ధర్మములను ధైర్యంతో చిత్తశుద్ధితో అలవరచుకోవాలి.

అందమైన యువకులు యువతులతో పరిహాసంగా సంభాషించడమూ, వారి కోసం నిరీక్షించడమూ, మొదలగు పనులు చెయ్యకూడదు. అలా చేసినట్టయితే, అందమైన యువతులు అలాంటి యువకుల మనస్సులలో తిష్ట వేస్తారు. భోగములకు నిలయమైన స్త్రీ శరీరము మాంసము, ఎముకల మయమని గ్రహించి వివేకంతో ప్రవర్తిస్తే మనస్సు వారి పట్ల ఆకర్షింప బడదు. ఇంద్రియ నిగ్రహమునకు

నాడీ శుద్ధి ముఖ్యము. మన శరీరంలో కర్మలు చెయ్యడానికి పది నాడులు పనిచేస్తుంటాయి. దానికి తోడు జ్ఞానేంద్రియములు ఐదు. మొత్తము పదిహేను నాడులు మన దైనందిన కార్యక్రములు నిర్వర్తిస్తుంటాయి. మన శరీరములో కళ్లకు కనిపించే నాడులు పది ఉన్నాయి. సూక్ష్మంగా ఉన్న నాడులు ఐదు. వీటన్నిటికంటే అత్యంత సూక్ష్మంగా ఒకనాడి హృదయం నడుమ విరాజిల్లుతూ ఉంది. కాని అది శరీరం అంతటా వ్యాపించి ఉంటుంది. మానవుడు తన దృష్టిని అంతర్ముఖం చేసి ఆ హృదయ నాడి మీద నిలిపిన, మనసు విషయ సుఖముల వంక మళ్లదు. కేవలం పరబ్రహ్మనే చూస్తుంది.

ఇంక ఇంద్రియ సుఖములు సంకల్ప జనితములు. శుక్లమునకు శరీరములోని అన్ని ఇంద్రియములు ఆవాసములు. కేవలం శారీరక స్పర్శ వలన నే శుక్లము స్ఖలనము అవుతుందనడం పొరపాటు! సంకల్ప రతిలో కూడా స్ఖలనం అవుతుంది కదా! కాబట్టి మానవుడు శారీరకంగానే కాదు, మానసికంగా కూడా ఇంద్రియ లోలత్వమునకు లోనుకాకూడదు.

శుక్లమునకు ఇంద్రియములని పేరు. ఈవిషయం అత్రి మహా ముని ఇదివరకు జనులకు ఈవిధంగా తెలిపాడు. మానవునిలో ఉన్న శుక్లము శరీరములో ఉన్న అన్ని ధాతువులకు మూలము. అది పూర్వము ఇంద్రుడి కి చెందినది. అందుకే దానికి ఇంద్రియము అనే పేరు వచ్చింది. ఈ ఇంద్రియ మునకు(శుక్లమునకు) మనస్సు సూక్ష్మరూపము. బుద్ధి మంతులైన వారు మాత్రమే మనస్సును అదుపులో పెట్టుకోగలరు. యువకులు, వృద్ధులు అజ్ఞానముచేత, దౌర్బల్యముచేత, మూఢత్వము చేత, మానసిక వికారములకు లోనవుతారు. కాబట్టి మానవుడు విషయ వాంఛలకు దూరంగా ఉంటూ, ఇంద్రియ నిగ్రహమునకు ఏర్పరిచిన యమ, నియమాదులను నిష్ఠతో ఆచరించాలి.

విషయ వాంఛలు చాలాచెడ్డవి. ఒకసారి వాటికి లోబడితే చేటుకలుగుతుంది. విషయ వాంఛలకు దూరంగా ఉంటే పరమపదము లభిస్తుంది. పుట్టుక, చావు,మధ్యలో రోగములు ఈ లోకంలో దుఃఖ కారణములు. వివేక వంతుడు పవిత్రుడై మోక్షము కొరకు ప్రయత్నిస్తాడు కాని ఈ జననమరణ చక్రములో ఇరుక్కుపోడు. వివేక వంతుడు వాక్కు, మనస్సు, శరీరము ఈ మూడింటినీ పరిశుభ్రంగా ఉంచుకొని, అహంకారము వదిలి పెట్టి, శాంత బుద్ధితో మెలగుతూ, రాగద్వేషములను వదిలి పెట్టి, సాటి జీవుల మీద దయ చూపిస్తూ మెలగుతాడు. కాని కొంత మంది కపట సన్యాసులు, పైకి ఇంద్రియ నిగ్రహము, త్రికరణ శుద్ధి కలిగినట్టు నటిస్తూ ధనము సంపాదించడానికి నానా పాట్లు పడుతుంటారు. మోక్ష సాధకులు వీరి విషయంలో జాగ్రత్త వహించాలి.

మంచి బుద్ధి కలిగి, మనస్సును నిగ్రహించి, ఇంద్రియ నిగ్రహముపాటిస్తూ, విషయముల జోలికి పోకుండా ఉండే వారికి దేవతలు ప్రసన్నులవుతారు. దేవతల అనుగ్రహము వలన మానవునకు నిర్మలమైన యోగ తంత్రములు అలవడుతాయి. అలా అలవడిననాడు, మనిషి అన్నపానముల మీద, శారీరక సుఖముల మీద ఆశ వదిలి నిశ్చల మైన మనస్సుతో చరించాలి. ఆకు కూరలు, కాయ కూరలు, కంద మూలములు, భిక్షాటనతో తెచ్చుకున్న ఆహారము, వీటితో ఏ మాత్రం దుఃఖ పడకుండా, ఆకలి తీర్చుకొనుచూ, ఈ లోకంలో తిరుగుతూ, మనస్సు చలించ కుండా మెలగాలి. సాధకుడు తన కున్న జ్ఞానం అనే అగ్ని తో విజ్ఞానమును ప్రజ్వరిల్లచేసి, జరా మరణములు నానావిధ దుఃఖములు లేని అమృతము, అక్షరము అయిన పరబ్రహ్మతత్త్వమును పొందుతాడు.

కాని నిద్రావస్థలో ఉన్నప్పుడు రజస్తమోగుణముల వికారములతో కూడిన స్వప్నములు కని, అప్పటి వరకూ తాను విన్నవి, చేసినవి మరచిపోయే ప్రమాదము ఉంది. యోగి అయిన వాడికి అది మంచిది కాదు. కాబట్టి యోగి ఎల్లప్పుడూ

మెలకువతో జాగరూకుడై ఉండాలి. మనిషి నిద్రావస్థలో ఉన్నప్పుడు కర్మేంద్రియములు అన్ని విశ్రాంతి తీసుకుంటూ ఉంటాయి. కేవలం మనసు మాత్రం పనిచేస్తుంది. స్వప్నావస్థలో ఉంటుంది. మనిషి, తాను నిజజీవితంలో ఎలాంటి విషయానుభవములను పొందుతూ ఉంటాడో అలాంటి అనుభవములనే స్వప్నములో కూడా అనుభవిస్తాడు.

ఇలా ఎందుకు జరుగుతుంది అనే సందేహమునకు పూర్వము ఋషులు ఈ విధంగా సమాధానము చెప్పారు. నిద్ర అనగా పగలంతా పని చేసి అలసిపోయిన ఇంద్రియములు విశ్రాంతి తీసుకోవడం. కల అంటే ఆ ఇంద్రియాలు ఇదివరకు అనుభవించిన విషయములను మిథ్యారూపంలో తిరిగి అనుభవి స్తున్నట్లు అనుకోవడం. స్వాప్నికావస్థలో ఆత్మ సాక్షీభూతంగా చూస్తూ ఉంటుంది. సత్త్వ రజస్తమోగుణముల వికారముల వలన గాలి తో కూడిన దోషముల వలన, మానవుడు నిజజీవితంలో అనుభవించినవి మిథ్యారూపంలో స్వప్నములో గోచరిస్తాయి. అవి శుభా శుభములను తెలుపుతాయి అని నమ్మకం.

మనిషి స్వప్నావస్థలో ఉన్నప్పుడు బయట ప్రకృతి ప్రకాశించదు. కాని దేహము లోపల ఉన్న ఆత్మ ఎల్లప్పుడూ ప్రకాశిస్తూనే ఉంటుంది. కాబట్టి స్వప్నావస్థలో మానవుడు అత్యంత తెలివిగా ప్రవర్తిస్తూ ఉంటాడు. మనిషికి మేల్కొని ఉండటం (జాగ్రదావస్థ), కలలు కనడం (స్వప్నావస్థ) గాఢంగా నిద్రపోవడం (సుషుప్తావస్థ) అనే మూడు అవస్థలు ఉన్నాయి. సాధకుడు తన జ్ఞానం చేత ఈమూడు అవస్థలకు అతీతుడుగా ఉండి, నిర్భరానంద స్వరూపుడుగా ఉంటాడు.

వ్యక్తము -- మన కళ్లకు కనపడేది. అవ్యక్తము--మన కంటికి కనపడనిది. వ్యక్తము అంటే మృత్యువు. అవ్యక్తము అంటే అమృతము--అమరత్వము (చావు లేనిది). ఈ రెండింటి గురించి తెలుసుకోకుండా సాధకుడు మోక్షమును పొంద లేడు.

ఈ అవ్యక్తము అనునది మూడులోకములకు ఆధారమని, దానినే నివృత్తి లక్షణమని శాస్త్రప్రమాణము.. ఈ ప్రకృతి ధర్మము-- భూత,భవిష్యత్, వర్తమానములు, బ్రహ్మ చేత సృష్టింపబడినవి అనీ, నివృత్తిధర్మము-- మోక్ష మార్గమనీ ఆగమ శాస్త్రములు చెబుతున్నాయి.

ఈ దేహంలో ఉండే వాడు దేహి. అంటే ఆత్మ. సత్త్వరజస్తమోగుణములు, ఆ దేహి కట్టుకున్న చీర, పైనవేసుకున్న వల్లెవాటు, తల చుట్టుకున్న తలపాగా మాదిరి ఎల్లప్పుడూ కప్పి ఉంటాయి. ఆత్మయొక్క అసలు స్వరూపమును కనపడనీయవు. సత్త్వ,రజస్తమోగుణములకు అవతల ప్రకాశించే నాలుగవ తత్త్వమే పరబ్రహ్మము అని వేదాలు ఘోషిస్తున్నాయి. వాక్కు, మనసు, శరీరములతో ఏకత్వము సాధిస్తూ అత్యంత శౌచముతోనిష్ఠతో తపస్సు చేసిన సాధకునకు జ్ఞాన ము కలుగుతుంది.

అన్ని తపస్సులలోకి ఉత్తమమైన తపస్సు బ్రహ్మచర్యము, అహింసా వ్రతము. ఈ రెండు పరమ ధర్మములు. ఈ రెండింటినీ ఆచరించిన సాధకుడు నిర్మల జ్ఞానము తో వెలుగొందుతాడు. ఈ సంసారము ఆశా పాశములతో ధృఢంగా బంధింప బడి ఉన్నది. ఈ బంధనముల నుండి విముక్తి పొందుటకు తపస్సు ఒకటే మార్గము. ఆశ అనే బాగా వికసించిన తీగను నిర్మలమైన తపస్సు అనే కత్తితో నరకాలి. అప్పుడు జ్ఞానదృష్టి అలవడుతుంది.ᖮ ఈ ప్రకారంగా ఆ ముని తన శిష్యునికి జ్ఞానబోధ చేసాడు. ఓ ధర్మరాజా! నీవు కూడా ఆ బోధనలు వింటివి కదా. ఆ బోధనల అర్థము గ్రహించి నీవు కూడా కృతార్థుడివి కమ్ము.ᖮ అని పలికాడు భీష్ముడు.

అప్పుడు ధర్మరాజు భీష్ముని తో ఇలా అన్నాడు. ᖮపితామహా! మిథిలానగరాధి పతి జనక మహారాజు ఏ ప్రకారంగా మోక్షమును పొందాడు.ᖮ అని అడిగాడు. దానికి భీష్ముడు ఈ విధంగా చెప్పసాగాడు.

“ జనక మహారాజు వద్ద నూరు మంది ఆచార్యులు ఉన్నారు. వారు సతతము ఆ మహారాజుకు తత్త్వ శాస్త్రము గురించి ఉపదేశము చేస్తూ ఉంటారు. ఆ జనక మహారాజు ఎవరు ఏమి చెప్పినా దానిని శ్రద్ధతో వినేవాడు. ఆ సమయంలో పంచ శిఖుడు అనే ముని భూలోక సంచారము చేస్తూ మిథిలానగరమునకు వచ్చాడు. అతని తల్లి కపిల. ఆ పంచ శిఖుడు తన ప్రతిభావిశేషములతో జనక మహారాజు కొలువులో ఉన్న నూరు మంది పండితులను తత్త్వ శాస్త్ర చర్చలలో ఓడించాడు. పంచశిఖుని విజ్ఞానమునకు ఆశ్చర్యపోయాడు జనకుడు. తనకు మోక్షమార్గమునకు తగిన బోధ చెయ్యమని అడిగాడు. పంచశిఖుడు ఇలా చెప్పసాగాడు.

“జనక మహారాజా! కోరికలకు మూలము అజ్ఞానము. మనం చేసే కర్మలకు కోరికలు మూలము. వీటన్నిటి కారణంగా మనిషికి పునర్జన్మ కలుగుతుంది. అని తత్త్వవేదులైన మునులు చెబుతారు. మనలో కలిగే లోభ, మోహములు ఒకదానితో ఒకటి పెనవేసుకొని, అవిద్య అనే భూమిలో నానా రకము లైన కర్మబీజములు అంకురించుటకు తోడ్పడతాయి. ఇది నాకు ఇష్టము, ఇది నాకు అయిష్టము అనే భావనలు హృదయములో ఒక దానితో ఒకటి చిక్కుపడగా, మానవుడు వాటికి అనుగుణంగా కర్మలు చెయ్యడం మొదలుపెడతాడు. ఆ కర్మ బంధనము లలో మునిగిపోయి, తనను ముసలి తనమూ, మృత్యువు కబళిస్తున్నాయి అన్న విషయం మరిచిపోతాడు. మానవుడు తన దైనందిన జీవితంలో ధనము, బంధువులు, భోగములు మొదలగునవి అస్థిరములు అని తెలుసుకొని, వీటికి దూరంగా ఉంటే, మనసుకు శాంతి చేకూరుతుంది. తుదకు మోక్షము కలుగుతుంది.” అని చెప్పాడు పంచ శిఖుడు.

“మహానుభావా! కేవలము వైరాగ్యము వలననే మోక్షప్రాప్తి కలుగుతుంది అని అనుకొందాము. అటులైన నరుడు విషయ వాంఛల మీద విరక్తిభావంతో

ఉంటే వాడికి మోక్షము లభిస్తుందా!' అని అడిగాడు జనకుడు. దానికి ఆ ముని ఇలా సమాధానం ఇచ్చాడు.

'జనకమహారాజా! సంతోషము, ఇష్టము, సుఖము, ఆనందము, శాంతి ఇవన్నీ సాత్వికానందములు. సత్త్వగుణము అలవరచుకొన్నందు వలన కలుగు తాయి.

ఎప్పుడూ దుఃఖంతో అలమటించడం, మనసుకు సంతోషం లేకపోవడం, ఎప్పుడూ దేనికో ఒక దానికి ఏడుస్తూ ఉండటం, ఉన్నదానితో తృప్తిపడకపోవడం, అది కావాలి ఇది కావాలి అని వెంపర్లాడటం, ఓర్పు లేకపోవడం, ఇవన్నీ రాజస భావాలు. రజోగుణము అలవరచుకొన్నందువలన కలుగుతాయి.

విపరీతమైన ఉద్రేకపూరితమైన ఆలోచనలు, కలలలో విహరించడం, ఎప్పుడూ ఏమరి పాటుగా ఉండటం, భ్రమలలో మునిగి తేలడం, ప్రతి దానికీ విజృంభించడం, ఊగిపోవడం, అలసత్వమూ, ఆలస్యము, సోమరితనమూ ఇవన్నీ తామస లక్షణములు, తామస ప్రవృత్తిని అలవరచుకుంటే కలుగుతాయి.

సత్త్వ, రజస్తమోగుణములు ఒక్కోసారి ఏదో కారణంగా కలుగుతాయి. ఒక్కోసారి అసలు ఏ కారణం లేకుండా కలుగుతాయి. ఒక్కోసారి మనమీదనే తిరగబడతాయి.

(చిన్న చిన్న కారణాలకూ, అసలు ఏ కారణం లేకుండానూ, నిరాశా నిస్పృహలతో ఆత్మహత్యలు చేసుకోవడం ఇలాంటిదే).

మన మనసు సుఖ సంతోషాలతో ప్రశాంతంగా ఉన్నప్పుడు అది సాత్త్విక భావమనీ, మన మనసుకు ఎనలేని దుఃఖము కలిగినపుడు, అశాంతి కలిగినపుడు అది రాజస భావ మనీ, ఏమీ చెయ్యడానికి తోచకుండా స్థబ్ధతగా ఉండటం, తామస

భావమనీ ఎతెలుసుకొని, ఆ భావాలకు దూరంగా ఉంటూ, మనసును నిర్మలంగా ఉంచు కోగలిగిన వాడికి ఈ సంసార బంధనముల నుండి మోక్షము కలుగుతుంది. మన మనస్సును ఆ స్థితిలో ఉంచుకొనడానికి వైరాగ్యమే మూలము. ఈ సత్త్వ, రజస్తమోగుణములను ఆత్మతత్త్వములో లీనం చేస్తే, మనసు తన్మయత్వము పొందు తుంది. అప్పుడు ఆ మూడు గుణములు సముద్రములో కలిసిన మూడునదుల లాగా రూపం లేకుండా పోతాయి. కాబట్టి నరుడు సుఖము, దుఃఖముల వెంట పోక, మనస్సును అంతర్ముఖం చేసి, ఆత్మతో అనుసంధానము చేస్తే, మనస్సు ఆత్మలో లీనమై పోతుంది. ఈ కర్మబంధనముల నుండి విడివడిన ఆత్మ, కుబుసం విడిచిన పాము వలె ప్రకాశిస్తుంది.ˮ అని చెప్పాడు పంచశిఖుడు.

ఆప్రకారంగా పంచ శిఖుని వలన బోధింప బడిన జనకమహారాజు, ఒక సారి మిధిలా నగరము తగలబడి పోతున్నా, ఏమీ దుఃఖ పడకుండా వైరాగ్యంతో నిశ్చలంగా ఉన్నాడు.ˮ అని భీష్ముడు ధర్మరాజునకు చెప్పాడు.

ˮపితామహా! ఎట్టివాడు సుఖంగా, మంగళకరంగా, భయంలేకుండా నిర్భ యంగా ఉంటాడు వివరించండి.ˮ అని అడిగాడు. దానికి భీష్ముడు ఈ విధంగా చెప్పసాగాడు.

ˮఓ ధర్మనందనా! నాలుగు వర్ణముల వారికి శాంతి, ఇంద్రియ నిగ్రహము కలిగి ఉండటం ఆవశ్యకము. అందులోనూ బ్రాహ్మణునకు ఇంద్రియనిగ్రహము అత్యంతావశ్యకము. శుచిత్వము (శుభ్రత), కోపం లేకుండా ఉండటం, సంతోషము, మంచి నడవడి కలిగి ఉండటం, పరుల యెడ అసూయ లేకుండా ఉండటం, దుఃఖము, దైన్యము లేకుండా ఉండటం, ప్రమాదము లేకుండా ఉండటం, దురభిమానమును విడిపెట్టడం, అతివాదమును విడిచిపెట్టడం, లోకములోని సకల

జీవరాసుల యందు దయ కలిగి ఉండటం, గురువులను పూజించడం, తనను తాను పొగుడుకోకపోవడం, పరులను నిందించకుండా ఉండడం, ఇతరుల మీద నిందలు వేయకుండా ఉండటం, సత్సంగము, ఎల్లప్పుడు నిజమే చెప్పడం, అబద్ధములు ఆడకుండా ఉండటం, నిరాశా, నిస్పృహలకు లోనుకాకుండా ఉండటం, అహింస ను పాటించడం, మంచి భావనలతో మెలగటం, ఇంద్రియ నిగ్రహం కలిగి ఉండటంచ వీటిని దమములు అని అంటారు. పై గుణములు కలిగిన పుణ్య మూర్తికి, ఇహ లోకములోనూ పర లోకములోనూ శాంతి సౌఖ్యములు లభిస్తాయి.౬ అని చెప్పాడు భీష్ముడు.

౬పితామహా! కొంత మంది వ్రతములు చేస్తూ ఉంటారు. కాని మధ్యలో భోజనము చేస్తారు. మరి వారికి వ్రత భంగము కలగుతుంది కదా! అని అడిగాడు ధర్మరాజు.

౬కుమారా! బ్రాహ్మణుని కోరిక మేరకు చేయు భోజనము, వేదోక్తప్రకారము చేయు భోజనము వలన వ్రత భంగముకలుగదు. కాని ఎల్లప్పుడూ ఉపవశించడం, సదా బ్రహ్మచర్యము పాటించడం, మాంసభక్షణ చేయకపోవడం, దేవతలను, అతిధులను తృప్తిపరచిన తరువాత భుజించడం, అమృతము వంటి ఆహారం భుజించడం, కలత నిద్ర లేకుండా ఉండటం మంచి లక్షణములు. వాటి స్వరూపము వివరించెదను.

రోజుకు రెండుసార్లు మాత్రమే భుజిస్తూ, మధ్య మధ్యలో ఏమీ తినకుండా ఉండేవాడు సదా ఉపవాసి; కేవలం సంతానార్ధియై, ఋతు కాలములో మాత్రము తన భార్యతో సంభోగం జరిపేవాడు సదా బ్రహ్మచారి; అది మాంసాహారమైనా సరే ముందు దేవతలకు, పితరులకు తరువాత అతిధులకుపెట్టి తరువాత తాను భుజించే వాడు, మాంసాహారి కాదు; అందరితో కూడి సహపంక్తి భోజనం చేసే

వాడు అతిథులకు, దేవతలను తృప్తిపరచి తరువాత భుజించే వానితో సమానము; ముందు తన కింద పని చేసే వారికి పెట్టి తరువాత తాను భుజించేవాడు తినే ఆహారము అమృతము తో సమానము; పగలు నిద్రపోని వాడు కలత నిద్రపోని వాడితో సమానము.౯ అని చెప్పాడు భీష్ముడు.

౯ పితామహా! నరుడు చేసే కర్మలకు, అతని పూర్వజన్మ సంస్కారమును బట్టి శుభాశుభములను,సుఖదుఃఖములను కలుగు తుంటాయి. కాని ఆ పనులకు కర్త ఆ పని చేసే నరుడా! కాదా! అన్నది సందేహము. దీని గురించి తెలపండి.౯ అని అడిగాడుధర్మరాజు.

ధర్మనందనా! నీకు ఇంద్రుడు, ప్రహ్లాదుని మధ్య జరిగిన సంవాదము గూర్చి చెబుతాను. దానితో నీ సందేహములు తీరిపోతాయి.

సత్త్వగుణ సంపన్నుడు, ఎల్లప్పుడూ సంయమనము పాటించేవాడు, అహం కారము లేనివాడు, కోపమంటే ఎరుగని వాడు, నిందను, స్తుతులను సమానంగా పరిగణించేవాడు, మట్టిని, బంగార మును ఒకే విధంగా విలువ కట్టేవాడు, ఎల్లప్పుడు నారాయణ ధ్యానము లో నిమగ్నుడై ఉండేవాడు,అగు ప్రహ్లాదుడు ఒకరోజు తన మందిరము లో కూర్చుని ఉండగా ఇంద్రుడు అతని అంతరంగము తెలుసు కొనడానికి అక్కడి వచ్చాడు.

౯ప్రహ్లాదా! నీవు సంపదలు లేకున్నా దుఃఖమును చెందవు. శత్రువుల చేతికి చిక్కుతాను అని కూడా తలంపవు. అసలు ఏ పనీ చెయ్యవు. మరీ ఇంతటి బేలగా ఉంటే ఎలాగ?౯ అని అడిగాడు ఇంద్రుడు.

౯ఓ ఇంద్రా! కలిమి, లేమి అనేవి రెండూ పక్క పక్కనే ఉంటాయి. ప్రయత్నం

తో సంపదలు వస్తాయి. లేకపోతే రావు అనడం నీ బేల తనము సుమా! సంపదలు ఒకరు సంపాదించనవసరం లేదు. విధి అనుకూలిస్తే వాటంతట అవే వచ్చి పడతాయి. విధి ప్రతి కూలిస్తే ఉన్న సంపదలు హారతి కర్పూరంలా హరించుకొని పోతాయి. దీనికి మానవ యత్నంతో సంబంధం లేదు. మనలను శత్రువులు ఓడించడం, మనలను మిత్రులు కాపాడటం, మనకు సంపదలు కలగడం, ఉన్న సంపదలు పోవడం అన్నీ ఆ విధాత సృష్టించినవే కాని వేరు కావు. మానవుడి మనసు లో భావాలు అతని స్వభావానికి అనుగుణంగా పుడతాయి, పోతాయి. మనసు చంచల మైనది. భావాలు కూడా చంచలంగానే ఉంటాయి. దీనిని తెలుసు కుంటే మనసును నిగ్రహించుకోవచ్చు.

తాను చేసే ప్రతి పనికీ తానే కర్తను అనుకోవడం అజ్ఞానము. అన్ని పనులకు తానే కర్త అయితే, అన్ని పనులకు సమానమైన ఫలితాలు రావాలి కదా!కాని రావడం లేదు. అందుకనే, అఖిల కర్మలకు కర్త ఆ పరమాత్మ. మానవుడు కాదు. అంతా నేను చేస్తున్నాను అనే అహంకారంతో కర్మలను చేసే వాడికి ఆ కర్మఫలము కూడా తగులుకుంటుంది. అంతా భగవంతుడు చేస్తున్నాడు నేను నిమిత్త మాత్రుడను అని అనుకుంటూ కర్మ చేసేవాడికి ఆ కర్మల పాపపుణ్యములు అంటుకొనవు.

మనం చేసే కర్మలను ఫలాపేక్ష లేకుండా చేస్తూ, అవి నెరవేరాయా లేదా అని ఆలోచించకుండా, వాటి వలన కలిగే సుఖ దుఃఖాలకు లోను కాకుండా మనస్సును నిలకడగా ఉంచు కొనే వాడు మహనీయుడు. కాబట్టి, ఓ దేవేంద్రా! నేను, ఈ లోకములో ఉన్న సర్వ జీవజాతులూ అనిత్యములు, అశాశ్వతములు అన్న సత్యమును తెలుసు కొని, ఈ సంసార బంధనములలో చిక్కుకొనక, అన్ని సమయములలో కూడా సంతోషంగా ఉంటున్నాను. శాంతి తోనూ, ఇంద్రియ నిగ్రహముతోనూ ఉన్న వాడి మనస్సు ఎల్లప్పుడూ చింతలకు లోను కాదు. నేను కూడా శాంతి తోనూ, దాంతి తోనూ నిశ్చింతగా జీవిస్తున్నాను.౯ అని అన్నాడు

ప్రహ్లాదుడు.

అప్పుడు ఇంద్రుడు ప్రహ్లాదునితో “ఓ దానవేంద్రా! నీకు ఇంతటి ప్రశాంత చిత్తము ఏ విధంగా అలవడింది. చెప్పవా?” అని అడిగాడు.

“మంచి ప్రవర్తన, ఎల్లప్పుడూ మనసును ప్రసన్నంగా ఉంచుకోవడం, ఆత్మావలోకనం చేసుకోవడం, ఎల్ల ప్పుడూ అప్రమత్తంగా జాగ్రత్తగా ఉండటం, వృద్ధులను పెద్దలను సేవించ డం, ఈ లక్షణాలు మానవునికి మేలుచేస్తాయి. పై లక్షణములు కలిగిన వాడికి కాలక్రమేణా ప్రజ్ఞ, శాంతి కలుగుతాయి.” అని చెప్పాడు ప్రహ్లాదుడు. ఈ విషయములు విన్న మహేంద్రుడు ఆశ్చర్యంతో ప్రహ్లాదుని వద్ద సెలవు తీసుకొని స్వర్గమునకు వెళ్లాడు.” అని చెప్పాడు భీష్ముడు.

“పితామహా! రాజు తన కున్న సిరిసంపదలు ఏ కారణంగా పోగొట్టు కుంటాడు వివరించండి.” అని అడిగాడు.

“ధర్మనందనా! ఈ సందర్భంలో నీకు దేవేంద్రుడికీ బలి చక్రవర్తికీ జరిగిన సంవాదమును వినిపించెదను. ఒక సారి ఇంద్రుడు బ్రహ్మ దేవుని వద్దకుపోయి “బ్రహ్మ దేవా! ఒకప్పుడు బలి చక్రవర్తి మహా సంపదలతో వెలుగొందాడు కదా! ఆ బలి చక్రవర్తి ఇప్పుడు ఎక్కడ ఉన్నాడు? ఏమి చేస్తున్నాడు?” అని అడిగాడు.

“మహేంద్రా! నీ దుష్ట తలంపును గ్రహించాను. కాని అడిగావు కాబట్టి చెపుతున్నాను. ఒంటే, గాడిద, ఆవు, గుర్రము వీటిలో దేనిలోనో ఒకటి గా ఉంటున్నాడు. అతనిని చంపడం ఉచితము కాదు. అతనిని చంపనని నాకు మాట ఇవ్వు. అసత్యదోషమునకు పాల్పడవద్దు.” అని అన్నాడు బ్రహ్మదేవుడు.

“అలాగే మాట ఇస్తాను. అతనిని చంపనుకాని అతనితో మాట్లాడతాను” అని పలికి ఇంద్రుడు స్వర్గమునకు వెళ్లిపోయాడు. తరువాత ఇంద్రుడు బలి చక్రవర్తి కోసం గాలించాడు. బలిచక్రవర్తి ఒక గాడిద రూపంలో కనిపించాడు.

“ ఓహో బలి చక్రవర్తీ! ఆనాడు లెక్కలేనన్ని ఏనుగులు నీ వెంట రాగా భద్ర గజము మీద ఎక్కి ఊరేగిన నీవు మా దేవతలను లెక్క సేయలేదు. కానీ ఈనాడు ఈ గాడిదవైనావు ఎందుకో!” అని అవహేళన చేసాడు.

“ఓ బలీ! నాడు నీవు చేసిన యజ్ఞములలో బంగారు ఊపస్థంభమును నిర్మించి యజ్ఞములు చేసావు కదా. మరి ఈ నాడు నీ దుస్థితి చూచి జాలిగా ఉందయ్యా! అది సరే! ఇప్పుడు నువ్వు గడ్డి, పొట్టు తింటున్నావు కదా! మరి నీ పూర్వపు వైభవము నేటి దుస్థితి తల్చుకొని ఎప్పుడూ దుఃఖించలేదా! ఉన్న మాట చెప్పవయ్యా!” అని అడిగాడు దేవేంద్రుడు హేళనగా. దానికి బలి ఇలా అన్నాడు.

“ఓ మహేంద్రా! నీకు నా వైభవము కనిపించదులే. నా సిరి సంపదలు, వైభవము ఒక కొండగుహలో దాచి పెట్టాను. అవసరం వచ్చినప్పుడు పోయి చూచి అనుభవించి వస్తుంటాను. అయినా ఇప్పుడు నువ్వు పెద్దవాడవు. మా లాంటి చిన్న వాళ్ల ముందర అసందర్భ ప్రేలాపనలు ఎందుకుచెప్పు. నీదారిన నీవు వెళ్లు” అని అన్నాడు బలి.

ఆ మాటలకు మహేంద్రుడు నవ్వుతూ “అది కాదు బలి చక్రవర్తీ! ఈ అఖిల భూత కోటి అంతా మంచు మాదిరి కనపడుతుంది. సూర్యరశ్మి రాగానే కరిగి పోతుంది. చావు పుట్టుకలు అంతేకదా! నీ లాంటి బుద్ధిమంతులు ఈ జననమరణ చక్రమునకు అతీతులు కదా!” అని అన్నాడు.

“ఓ మహేంద్రా! ఈ లోకంలో లాభ నష్టాలు, జనన మరణాలు, సుఖ దుఃఖాలు,

వస్తూ ఉంటాయి పోతూ ఉంటాయి. నేను మాత్రం వీటన్నిటికీ అతీతంగా ఉంటాను. ఓ దేవేంద్రా! వీడు బుద్ధి మంతుడు, వీడు బుద్ధిహీనుడు, వీడు బల వంతుడు, వీడు బలహీనుడు, వీడు ధన వంతుడు, వీడు పేదవాడు అనే తారతమ్యం లేకుండా యమధర్మరాజు కాలము తీరగానే జీవుల నందరినీ సంహరిస్తూ ఉంటాడు గదా! ఈ విషయం తెలిసిన వాడిని కాబట్టి నా మనసులో సుఖదుఃఖములకు తావు లేకుండా, వాటికి అతీతంగాజీవిస్తున్నాను. ఓ దేవేంద్రా! ఈ నాడు నేను ఈ గాడిద రూపంలో ఉండి గడ్డి, ఎముకలు తింటున్నాను అని నన్ను హేళన చేస్తున్నావు. ప్రస్తుతము నేను ప్రశాంత చిత్తముతో ఉన్నాను. నీవు ఎంత హేళన చేసినా నాకు కోపము రాదు. నేను చక్రవర్తిగా ఉన్నప్పుడు ఎప్పుడన్నా నాతో ఇలా మాట్లాడావా! అసలునా ముందునిలబడడానికే భయపడేవాడివి. నాసంగతి నీకు తెలుసు. నీ సంగతి నాకు తెలుసు. నేను ఎవరో తెలుసుకొని మాట్లాడటం మంచిది. ఓ మహేంద్రా! వికసించడం, వాడిపోవడం విధి కోరిన ప్రకారము జరుగుతాయనీ, విధి బలీయమనీ ఎరుగవా! నీలాంటి పెద్ద వారికి ఇంత మాత్రం వివేకం కూడా లేదా! ఓ దేవేంద్రా! నీవు ఈ ప్రకారం గర్వంతో మాట్లాడటం ఎంతో నీచంగా ఉంది. ఎటుపోతావో పో! ఈ ప్రకారంగా గర్వంతో త్రుళ్లిపడటం మానుకో! నాకు కోపం వస్తే నువ్వు, నీ వజ్రాయుధము, నా పిడికిటి పోటుతో నేలకూలుతారు. జాగ్రత్త!” అని కోపంతో పలికి అంతలో తమాయించుకొని “దేవేంద్రా! కేవలం పరిహాసంగా అన్నాను. నా మనసులో పొగరు, అహంకారము లేవు. ఆశ్చర్యకరములైన విధాత చేతలకు నువ్వు నేను అతీతులు కారు. కాబట్టి ఈ త్రుళ్లుబాటు మాను! శాంతంగా జీవించు.” అని అన్నాడు బలి.

ఈ సమయంలో బలి శరీరంనుండి ఒక అందమైన వనిత బయటకు వెళ్లిపోతూ ఉంది. “బలీ! ఈమె ఎవరు?” అని అడిగాడు మహేంద్రుడు. “నాకేం తెలుసు. ఆమెనే అడిగితెలుసుకో!” అన్నాడు బలి

మహేంద్రుడు ఆమె ను నిలువరించి "నీవు ఎవరు?" అని అడిగాడు. దానికి ఆ వనిత "ఇంద్రా! నా పేరు లక్ష్మి. శ్రీ అని కూడా అంటారు. మీ ఇరువురికీ నేను ఎవరో తెలియక పోవడంలో ఆశ్చర్యం లేదు. ఎందుకంటే ముల్లోకము లలో అన్ని యుగములలో ఇప్పటిదాకా నా గురించి ఎవరూ సంపూర్ణంగా తెలుసుకొన లేదు." అని అన్నది లక్ష్మి.

"అది సరే! మరి నీవు ఆ రాక్షస చక్రవర్తి నుండి ఎందుకు తొలగి పోతున్నావు. కారణ మేమి!" అని అడిగాడు ఇంద్రుడు.
సత్యము, ధర్మము, ఇంద్రియ నిగ్రహము, దానగుణము నా నివాస స్థానములు. పైలక్షణములు ఉన్న పరాక్రమ వంతుడైన పురుషుని వద్ద నేను ఉంటాను. ఇంతకుముందు ఈ బలిచక్రవర్తికి పైన చెప్పిన గుణములు అన్నీ ఉన్నాయి. అందుకని నేను అతని వద్దనే ఉన్నాను. కాలక్రమేణా ఇతనిలో అవినీతి, బ్రాహ్మణుల పట్ల అసూయ ప్రవేశించాయి. అంతకు ముందు తనలో ఉన్న మంచి గుణములు అన్ని ఈ బలి చక్రవర్తి వదిలేసాడు. ఇంక ఇతని వద్ద నేను ఉండలేను. నీ దగ్గర ఉండటానికి వస్తున్నాను. ఎందుకంటే నీ దగ్గర నేను పైన చెప్పిన గుణములు, ఇంకా వేదములు, శాస్త్రములు చెప్పిన ఆచారములు, నీ వద్ద పుష్కలంగా ఉన్నాయి. అందుకని నీ వద్ద ఉండటానికి నిశ్చయించు కున్నాను. కాని నువ్వు బలి మాదిరి కాకుండా ఏమరు పాటు లేకుండా సచ్ఛరిత్రుడవై ఉండాలి." అని పలికింది లక్ష్మి.

తనను లక్ష్మి వదిలి పోయిన తరువాత, బలి మహేంద్రుని చూచి ఇలా అన్నాడు.

"ఓ మహేంద్రా! సూర్యుడు పశ్చిమ దిక్కున అస్తమించినంత మాత్రాన తన తేజస్సు కోల్పోడు కదా. మరునాడు మరలా తూర్పుదిక్కున ఉదయిస్తాడు. అలాగే ప్రస్తుతము నేను ఈ గాడిద శరీరంలో ఉన్నంత మాత్రాన నా పరాక్రమము కోల్పోలేదు. మరలా వస్తాను. దేవాసురయుద్ధంలో నిన్ను గెలుస్తాను." అన్నాడు

బలి.

"అప్పటి సంగతి చూద్దాము కానీ ప్రస్తుతము నీతో వ్యర్థ ప్రసంగము చేయు సమయములేదు. బ్రహ్మదేవునికి ఇచ్చిన మాటప్రకారము నిన్ను చంపకుండా వదిలిపెడుతున్నాను." అని వెళ్లిపోయాడు ఇంద్రుడు. బలి కూడా అక్కడినుండి దక్షిణదిక్కుగా వెళ్లిపోయాడు.

ధర్మరాజా! ఇంద్రుడు బలి సంవాదము వింటివి కదా! ఇప్పుడు ఇంద్రుడు నముచి సంవాదము వినిపిస్తాను విను.

పూర్వం నముచి అనే రాక్షసుడు ఉండేవాడు. అతనికి ఉన్న సంపద అంతా పోయింది. అయినా అతను చింత పడలేదు. ఏకాంతస్థలంలో సంతోషంగా ఉన్నాడు. అతని వద్దకు ఇంద్రుడు వచ్చాడు. "అయ్యో దానవ రాజా! ఉన్న సంపదలు అన్ని పోగొట్టుకున్నావు. పేదవాడిగా మిగిలిపోయావు. నిన్ను ఆదరించేవాళ్లు కూడా లేదు. నీకు దాపురించిన ఈ దుస్థితికి ఎంత చింతిస్తున్నావో కదా! అని అన్నాడు.

అప్పుడు నముచి "దేవేంద్రా! చింత ఎందుకు. పోయిన దాని కోసం విచారించడం నిరర్థకము. అయినా కోరుకున్న వస్తువు చింత పడితేవస్తుందా! అలా చింతించడం వల్ల కోరుకున్న వస్తువు రాకపోగా, చింత, దుఃఖము మాత్రం మిగులుతుంది. ఇదంతా తెలుసు కాబట్టే నేను పోయిన దాని గురించి చింతపడటం లేదు. దేవేంద్రా! ముల్లోకములలో ఉన్న అందరినీ శాసించే వాడు ఒకడున్నాడు. నీరు పల్లమునకు పారినట్టు, మనకు ప్రాప్తమున్న వి మనం కోర కుండానే మన వద్దకు వస్తాయి. అయినా ఇది నాకు జరగాల్సి ఉంది కాబట్టి జరిగింది, అని అనుకుంటే సంతోషము, ఆనందము, చింత, దుఃఖము ఎందుకు కలుగుతాయి.

మనకు ప్రాప్తము లేని వస్తువు మనము ధైర్యముతో, వీరత్వముతో, శౌర్యముతో, ప్రజ్ఞతో కూడా సాధించలేము. బుద్ధిమంతుడు ఈ విషయం తెలుసు కుంటాడు కాబట్టి లేని దాని గురించి చింతించడు. దేవేంద్రా! మేలు, కీడు అనేవి కాల వశమున మనకు కలుగుతూ ఉంటాయి. అంతే గాని మనము రమ్మంటే రావు. పొమ్మంటే పోవు. కాబట్టి వాటి కోసం ఆరాటపడటం తగదు.€ అని పలికాడు నముచి. ఆతని మాటలకు సంతోషించి దేవేంద్రుడు స్వర్గలోకమునకు వెళ్లిపోయాడు.€ అని భీష్ముడు ధర్మరాజుడు వివరించాడు.

€ పితామహా! మానవునికి ఏదైనా దుర్దశ కలిగినపుడు అతను ఎలా ఉంటాడు. దానిని ఎలా ఎదుర్కొంటాడు. వివరించండి.€ అని అడిగాడు.

€ధర్మరాజా! అన్ని రకముల దుఃఖములకు, దుర్దశలకు ధైర్యమే మందు. ధైర్యంతో మనసు గట్టి పడుతుంది. మానవుడు ధృఢనిశ్చయంతో ఆ దుర్దశను ఎదుర్కొంటాడు. ఈ సందర్భంలో నీకు ఇంద్రుడు, బలిచక్రవర్తి సంవాదము వినిపించెదను.

దేవాసుర యుద్ధము ముగిసింది. మహా విష్ణువు అండతో దేవతలకు విజయం సిద్ధించింది. అప్పుడు దేవేంద్రుడు రుద్రులు, ఆదిత్యులు, మరుత్తులు, వసువులు, గంధర్వులు,సిద్ధులు మొదలగు వారి పరివేష్ఠింపగా, ఐరావతము నెక్కి మూడులోకములలో సంచరిస్తున్నాడు. అలా విహరిస్తూ సముద్రము దగ్గర ఒక కొండ గుహలో ఉన్న బలిచక్రవర్తిని చూచాడు. అంత వైభవముతో ఉన్న దేవేంద్రుని చూచి బలి చక్రవర్తి ఏ మాత్రం చలించలేదు. నిబ్బరంగా, ధైర్యంగా ఉన్నాడు. అతనిని చూచి దేవేంద్రుడు బలితో ఇలా అన్నాడు.

€బలీ! నీకు ఉన్న వైభవమంతా నశించింది. చాలా హీనస్థానములో ఉన్నావు.

నేను నీకు శత్రువును. శత్రువు వైభవమును చూచి కూడా నీవు మనస్సులో దుఃఖ పడటం లేదు. నీకు ఈ నిర్వికారము ఎలా కలిగింది? నీ శౌర్యము వలనా! నీవు పెద్దలకు వృద్ధులకు చేసిన సేవల ఫలితమా! నీవు చేసిన తపస్సు వలనా! లేకపోతే దేవేంద్రుడనైన నన్నుకూడా లక్ష్యపెట్టకుండా ఉన్నావు. దీనికి కారణ మేమి!" అని అడిగాడు. అప్పుడు బలి చక్రవర్తి దేవేంద్రునితో ఇలా అన్నాడు.

"దేవేంద్రా! నేనేదో నిన్ను లక్ష్య పెట్టలేదు అంటున్నావు. దాని వలన ప్రయోజన మేమి. ఇప్పుడు నీవు అనుభవించుచున్న వైభవము ఒక వైభవమా! దైవ వశము చేత ఎలాంటి వారికైనా నా లాంటి దీనస్థితితప్పదు. దేవేంద్రా! అప్పుడే మరిచిపోయావా! ఇదివరకు నేను నీ మీదికి దండెత్తి వచ్చి నిన్ను ఓడించి నిన్ను హీనుడిని చేసాను. అది నేను చేసినది కాదు. విధి విలాసము. అలాగే ఇప్పుడు నా హీనస్థితి కూడా నీ వల్ల జరగలేదు. ఇది కూడా విధి కృతము. ఇలాంటి వాటిని తట్టుకోడానికి ధైర్యం కావాలి. ఒక సారి సుఖము, ఒక సారి దుఃఖము కలుగు తుంటాయి. సుఖము కలిగినప్పుడు అంతా నా వలననే అని గర్వించడం, దుఃఖము కలిగినపుడు బాధపడడం మంచిది కాదు అని విజ్ఞులు చెప్పడం వినలేదా!

స్నేహితులు, బంధువులు, ఐశ్వర్యము, కీర్తి ప్రతిష్టలు, ఎన్ని ఉన్నా కాల వశమున మనకు కలిగేదుర్దశను తప్పించలేరు. ఈ విషయం తెలిస్తే, మనకు కలిగే ఐశ్వర్యములు, దారిద్ర్యము కాల వశమున వస్తూ పోతూ ఉంటాయి అని అర్థం అవుతుంది. అప్పుడు కాలం కలిసి వచ్చి నేను నిన్ను ఓడించాను. ఇప్పుడు కూడా నీ కాలం బాగుంది కాబట్టి నన్ను ఓడించావు. కాబట్టి మనకు కలిగే శుభాశుభములకు కాలమే కర్త అని తెలియదా దేవేంద్రా! అయినా నీకూ నాకూ శత్రుత్వం ఏముంది దేవేంద్రా! అంతా కాలవశమున కలిగిందే తప్ప. కాబట్టి అనవసరమైన మాటలు మాను. అయినా ప్రస్తుతం నా కాలం బాగాలేదు. నువ్వు ఎన్ని అన్నా నిన్ను ఎదిరించలేను. నీ మీద నాకు కోపం లేదు. అయినా నాకు లీలామాత్రంగా కోపం

వచ్చినా చాలు నిన్ను, నీ స్వర్గమును ఎడమ చేతితో కూల్చివేస్తాను. నీకు విజయ గర్వం తలకెక్కింది. అందు వల్ల కిందూ మీదూ కాన కుండా మాట్లాడుతున్నావు. కాని నీవుకూడా పరాభవము చెందు కాలము అతి త్వరలో సమీపిస్తూ ఉంది. నీవు ప్రస్తుతము ఇంద్రుడివి. నీకు ముందు ఎందరో ఇంద్రులు వచ్చారు. పోయారు.. ఒక్క ఇంద్రులేమి? బ్రహ్మలు కూడా శాశ్వతంగా ఉంటారా! కాలం గడిచేకొద్దీ ఇంద్రులు, బ్రహ్మలు మారుతుంటారు. అలాంటప్పుడు కాలవశాన ఒక దానవుడు ఓటమి చెందినంత మాత్రాన, నీవు నిందించడం బాగాలేదు. యజ్ఞములు యాగములుచెయ్యడం, వ్రతములు, పూజలు చెయ్యడం, మంచి నడవడి కలిగి ఉండటం లేక ఊహించలేని పతనం చెందడం కాల మహిమ చేతనే కదా!" అని పలికాడు బలి.

ఆ మాటలువిన్న దేవేంద్రుడు కొంచెం మనసులో తొట్రుపాటు చెందాడు. అది అణచుకొని బలితో ఇలా అన్నాడు. "ఓ బలీ! నీవు ఇంత హీన స్థితిలో ఉండి కూడా నీ మనస్సు నిర్వికారంగా ఉంది. నీలో ఉన్న ధైర్యము, వివేకము, వినయము, శాంతి ఏమాత్రం తగ్గలేదు. దీనికి కారణమైన నిష్ఠ ఏమిటో ఎరింగింపవా?" అని అడిగాడు. దానికి బలి ఇలా బదులు చెప్పాడు.

"ఓ దేవేంద్రా! ఎంత వెర్రివాడవయ్యా? నాలో ఉన్న ధైర్యము, వివేకము, వినయము శాంతి నేను ఎక్కడనుండి తీసుకొని రాలేదు. అవి నాలో స్వతస్సిద్ధముగా ఏర్పడ్డాయి. మరలా చెప్పుచున్నాను. విను. మానవులకు కలిగే అన్ని మహా దశలు, దుర్దశలు అన్ని కాల వశమున కలిగినట్టివే. ఈ కాలం ఒక నది వంటిది. నది కొంచెం కొంచెంగా కొండను కూడా కోసి వేస్తూ తుదకు ఎలా నామరూపాలు లేకుండా చేస్తుందో, అలాగే కాలం కూడా మానవుని లోభ, క్రోధ, మోహము, కామములలో పడవేసి క్రమ క్రమంగా నాశనం చేస్తుంది. మూఢ చిత్తుడైన మానవుడు దీనిని తెలుసుకోలేడు. ఈవిషయం గ్రహించలేని మానవుడు ఇతరులను చూచి

“అరే! ఇప్పటి దాకా బాగా ఉన్నాడే. ఇంతలో ఇంతటి దుర్దశ ఎలా దాపురించింది” అని ఆశ్చర్యపోతాడు. కాని అంతటి దుర్దశ తనకూ పడుతుందని తలంపడు.

దేవేంద్రా! భావము (ఉండటం) అభావము (లేకపోవడం) అనే వాటికి లోను గాక, అత్యుత్తమ తపస్సు చేసేవాడికి కాల గతిలో జరిగే విచిత్రము లన్ని కరతలామలకములుగా శోభిస్తాయి. (చేతిలో ఉన్న ఉసిరిక కాయ మాదిరి కనపడతాయి). కాలగతిని చూడటం ద్వారా, మనసుకు శాంతి లభిస్తుంది. తాను ఆత్మగాని ఈ శరీరం కాదు; కాలగతిని కలిగే భావ, అభావాలు ఈ శరీరానికే గాని ఆత్మకు కాదు అనే విజ్ఞానం పొందు తాడు.” అని పలికాడు బలి. బలి కి కలిగిన మానసిక పరిపక్వతకు ఆశ్చర్యపోయాడు దేవేంద్రుడు.

“ఓ రాక్షస రాజా! ఈ ప్రకారంగా కాలగతిని తెలుసుకొని పవిత్రమైన శీలంతో వెలుగొందుతున్నావు. నీ శీలము ఈ లోకములో ఎందరికో ఆదర్శము. ఈ లోక మంతా నీ అరిచేతిలో ఉన్నట్టు చూస్తూ సత్త్వరజస్తమో గుణములకు లోనుగాక, నిర్గుణత్వంతో వెలుగొందుతూ, ఆత్మావలోకనం చేస్తున్నావు. నీకు నువ్వే సాటి. నీకు కలిగిన ఈ దుర్దశ ఎంతో కాలం ఉండదు. నీకుమేలు కలుగుతుంది. నీకు పరమసుఖము కలుగుతుంది.” అని పలికి దేవేంద్రుడు అక్కడినుండి వెళ్లిపోయాడు. అమృతోపమాన మయిన బలి మధురమైన మాటలు, దేవేంద్రునకు అమృతం సేవించిన దానికంటే ఎక్కువ ఆనందం కలిగించాయి.” అని ధర్మరాజుకు భీష్ముడు కాల మహిమను గురించి వివరించాడు.” అని వైశంపాయనుడు జనమేజయునికి మహాభారత కథను చెప్పసాగాడు.

మహాభారతము

శాంతిపర్వము చతుర్థాశ్వాసము

సమాప్తము

ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్